

Обры Бёрдслі/ Aubrey Beardsley (1872 – 1898) – Обры Вінсэнт Бёрдслі, ангельскі мастак-графік, ілюстратар, дэкаратар, пісьменнік, адзін з найбуйнейшых прадстаўнікоў эстэтычнага руху 1890-х гадоў.

Венера і Тангёйзэр (Under Hill)

Рамантычная навэла

Гісторыя Венеры і Тангёйзэра¹, у якой праўдзіва апісваюцца норавы двара Венеры, багіні і распусніцы, пад знакамітай Хёрсэльбэрг², і якая апавядае пра

¹ *Тангёйзэр* (ням. *Tannhäuser, Tanhüser*) – мінезінгер XIII ст., вобраз якога прысутнічае ў нямецкіх народных легендах, звязаных з гарой Хёрсэльберг і з “Вартбургскай вайной” – спаборніцтвам паэтаў (нягледзячы на тое, што Тангёйзэр, хутчэй за ўсё, не мог удзельнічаць у гэтым спаборніцтве, бо ў час яго правядзення быў яшчэ дзіцем).

Сюжэт леныды наступны. Ідучы ў Вартбург на спаборніцтва паэтаў, Тангёйзэр сустрэў багіню Венеру, якая завабіла яго да сябе ў грот. Там Тангёйзэр правёў сем гадоў, пасля чаго адправіўся ў Рым, каб выкупіць свае грахі і выратаваць душу. Папа Урбан, аднак, адмовіўся адпусціць яму грахі, сказаўшы, што хутчэй на яго папскім жазле зазеленеюць атожылкі, чым Бог прабачыць такога грэшніка. Аднак калі Тангёйзэр вярнуўся да Венеры на Хёрсэльберг, папскае жазло зазеленела, і папа загадаў знайсці грэшніка, але зрабіць гэта аказалася немагчымым – Тангёйзэр вымушаны быў застацца на Хёрсэльбергу да Страшнага Суду.

Крыніцай гэтай легенды магла паслужыць біяграфія Тангёйзэра – аматара віна і прыгожых жанчын. Апроч гэтага, ён быў прыхільнікам імператара Фрыдрыха Вялікага, разам з якім удзельнічаў у крыжовым паходзе 1228 г.; цалкам верагодна, што мінезінгер мог сутыкнуцца з Папам Урбанам IV (займаў рымскі сталец у 1264–1268 гг.), з якім увесь час сварыўся імператар.

Песні (*Leiche*) Тангёйзэра, надрукаваныя ў зборніку Гагена *Minnesinger*, поўныя радасці жыцця, апісаньняў вясновых баляванняў і гісторыі кахання, аднак некаторыя з іх прасякнутыя рэлігійным пачуццём. Апрацоўкі ж легенды пра самога Тангёйзэра пачалі з’яўляцца ў XV – XV стст., прычым легенда пра Тангёйзэра і Венеру з’явілася раней, чым легенда пра “Вартсбургскую вайну”. Сюжэт пра Тангёйзэра неаднаразова выкарыстоўваўся пісьменнікамі: Г. фон Заксенгаймам (паэма), Г. Гайнэ (верш), Л. Цікам (паэма), Ё. Фон Айхендорфам (навэла “Мармуровая статуя”), Э. Т. А. Гофманам (апавяданне “Спаборніцтва спевакоў”), Навалісам, Франклем (эпапея “Тангёйзэр”), Мангольдам (лібрэта да оперы “Тангёйзэр” Дулера), Гайбелем і інш.; Тангёйзэр у гэтых творах часта атаясамліваецца з легендарным мінезінгерам Генрыхам фон Офтэрдынгенам. Самы знакаміты твор, прысвечаны Тангёйзэру, – опера Р. Вагнэра “Тангёйзэр, альбо Спаборніцтва спевакоў у Вартбургу”, скончаная ў 1845 г. У гэтай оперы галоўным супернікам Тангёйзэра робіцца Вольфрам фон Эшэнбах, адзін з самых знакамітых нямецкіх сярэднявечных паэтаў.

прыгоды Тангэйзера ў гэтай мясціне, яго пакаянне, яго падарожжа ў Рым і вяртанне да ўзгорка каханья. Напісана Обры Бёрдслі.

Найшаноўнейшаму і найпабожнейшаму князю Джуліё Польда Пэцолі³, кардыналу святой каталіцкай царквы, намінальнаму біскупу царквы св. Марыі ў Трастэвэры⁴, арцыбіскупу Остыі і Велетры⁵, нунцыю найсвяцейшага стальца ў Нікарагуа⁶ і Патагоніі⁷, бацьку бедных, рэфарматару царкоўнага парадку, прыкладу вучонасці, мудрасці і святасці ў жыцці з належнай павагай прысвячаецца гэтая кніга яго пакорным слугой, які апісвае і малое марны свет і які стварыў гэту кнігу, – Обры Бёрдслі

Найшаноўнейшаму і найпабожнейшаму князю Джуліё Польда Пэцолі

Найшаноўнейшы князь!

Не ведаю, чаму традыцыя прысвячэння твораў апынулася занядбанай, – з прычыны пыхлівасці аўтараў ці стрыманасці іх апекуноў. Аднак традыцыя гэтая так мне падабаецца і так мяне вабіць, што я насмеліўся паспрабаваць свае сілы ў гэтым сціплым мастацтве і з усёй урачыстасцю пакласці сваю першую кнігу да Вашых ног. Мушу прызнацца, я вельмі баяўся, каб мяне не прыцягнулі да суду за нахабства, з якім я выбраў такое высакароднае імя, як Ваше, і паставіў яго ў пачатку гэтае гісторыі. Адылі спадзяюся, што такое

² *Хёрсэльберг* (ням. *Hörselberge*; у рускім перакладзе – Герзельберг) – гара ў Германіі, непадалёк ад горада Вартбурга; назва яе перакладаецца як “непатухлы вогненны прысак”. Паводле легенды, у гроце на гэтай гары жыла багіня Хольда – увасабленне зімы. У часы Срэднявечча Хольду пачалі атаясамліваць з Венерай, і гара атрымала другую назву – Венусберг, то бок гара Венеры. Цікава тое, што багіня Хольда ў старажытных легендах ставілася на чале “дзікага палявання”, якое выходзіла ноччу з гары, а раніцай ізноў хавалася.

Таямнічы арэол вакол гары Хёрсэльберг тлумачыўся тым, што ў яе нетрах білі падземныя крыніцы, і мясцовыя жыхары ў іх шуме чулі то стогны грэшнікаў, то пякельную музыку.

³ *Джуліё Польда Пэцолі* – асоба, выдуманая О. Бёрдслі. Цікава тое, што ў Мілане ёсць знамяты музей Джан-Джакома Пальдзі-Пэцолі, які сабраў у сваім доме вялізную калекцыю сярэднявечнай зброі, рыцарскіх латаў, жывапісных палотнаў XIV – XIX стст., італьянскай класіцыстычнай скульптуры і рэнесанснай мэблі, персідскіх дываноў, фламандскіх габеленаў, венецыянскага шкла, антычнай керамікі; інтэр’еры яго дома былі выкананыя ў самых розных стылях. З 1881 г. калекцыя стала даступнай для публікі. Партрэт самога Дж. Пальдзі-Пэцолі быў намаляваны італьянскім мастаком-рамантыкам Аецам Франчэска ў 1851 г.

⁴ *Царква св. Марыі ў Трастэвэры*. Трастэвер – раён у Рыме, дзе знаходзіцца адна з самых старых у горадзе цэркваў – старажытная яе частка датуецца 340 г. н. э. Магчыма, гэта першая царква, прысвечаная св. Марыі (хаця афіцыйна такі статус належыць царкве св. Марыі Маджорэ, што таксама знаходзіцца ў Рыме).

⁵ *Остыя і Велетры* – рымская акруга; у часы старажытнарымскай імперыі Остыя была самастойным горадам, галоўным портам Рыма; у часы Сярэднявечча і Адраджэння многія антычныя будынкі Остыі былі разабраныя і вывезеныя. Цікава тое, што да XI ст. святары прыхадскіх цэркваў, у тым ліку царквы ў Остыі і Велетры, лічыліся ніжэйшымі за біскупаў; толькі пасля XI ст. яны атрымалі кардынальскі сан.

⁶ *Нікарагуа* – краіна ў Цэнтральнай Амерыцы.

⁷ *Патагонія* – частка Паўднёвай Амерыкі, размешчаная на поўдзень ад ракі Каларада ў Аргентыне і ракі Бія-Бія ў Чылі.

абвінавачанне лёгка абміне мяне – бо калі я і вінаваты, то толькі ў цалкам натуральным гонары за тое, што выпадак дазволіў мне скіраваць маленькую лайбачку майго розуму пад Вашую абарону.

Аднак хаця я і магу апраўдаць сябе, мне ўсё адно давядзецца папрасіць прабачэння – бо як я насмельваюся прапаноўваць Вам кнігу, у якой ідзе размова пра такую фантастычную і нікчэмную рэч, як Каханне? Я ведаю, што меркаваннем большасці людзей амурныя справы залічаныя ў ганебныя і смешныя; насамрэч варта прызнаць, што Каханне выклікала на тварах больш румянцу, чым што б ні было яшчэ, а каханкі – гэта вечная прычына для смеху. Апроч гэтага, у кнізе падымаюцца тэмы больш значныя, чым простая венерыя, бо тут апісваецца вялікае раскаянне галоўнага героя, а ў асобных частках закранаюцца царкоўныя пытанні, і таму я не страчваю надзеі, што Ваша Правялебнасць прабачыць мне гісторыю пра Узгорак Венеры, экстравагантнасць якой тлумачыцца маім маладым узростам.

Яшчэ я мушу вымольваць Вашае дараванне за тое, што прысвячэнне напісанае не на лаціне, аднак праз свае сціплыя веды ў галіне лацінскага стылю я не рызыкую выходзіць далёка за межы свае роднае мовы. Дзеля ўсіх скарбаў свету не дазволіў бы я варварскім гукам грубых дзікунскіх словаў абразіць Вашыя далікатныя паўднёвыя вушы – аднак мне здаецца, няма такіх грубых моваў, якія не мог бы адшліфаваць вытанчаны творца, а такіх няма было на гэтых землях цягам мінулых стагоддзяў; яны прывялі нашу мову да найвышэйшай дасканаласці. На жаль, цяперашнім часам нашыя пёры паламаныя неадукаванымі пісьменнікамі і нявыхаванымі крытыкамі, што вядзе хутчэй да разбурэння, чым да стварэння, хутчэй да спусташэння, чым да гадавання. Аднак якая карысць ліць слёзы над даўно мінулым?

Аднак я мушу гаварыць не пра свае недахопы, а пра Вашыя вялікія вартасці, бо інакш буду няўважлівым да тых абавязкаў, якія сам паставіў перад сабой, прысвяціўшы твор Вам. Я мушу быць вестуном Вашых высакародных цнотаў (хаця ўвесь свет ведае пра іх), Вашага густу і Вашае дасціпнасці, Вашага клопату пра літаратуру і сапраўднай цікавасці да мастацтва.

Хаця не выклікае сумневаў тое, што кожны чалавек дастаткова разумны, каб вынесці сваё меркаванне на тую ці іншую тэму, а шмат хто – яшчэ і дастаткова нахабны, каб яго надрукаваць (апошняе ў асноўным датычыць крытыкаў), я заўсёды лічыў, што крытычнае майстэрства сустракаецца значна радзей, чым майстэрства вынаходніцкае. І менавіта майстэрствам крытыка Ваша Правялебнасць валодае ў такой высокай ступені, што любое Вашае ўхваленне ці асуджэнне ёсць абсалютна беспамылковым, а Вашыя выказванні – такія ж непагрэшныя, як вялікія геніі ці прыгожыя жанчыны. Крытыка – самы прыемны занятак для Вашага розуму, які, як мне вядома, знаходзіць асалоду ў самых праніклівых думках і самых тонкіх нюансах, і які хутчэй разважлівы, чым дзейны. Шкада, што ў

такога ідэальнага Мецэната няма свайго Гарацыя⁸, каб падтрымаць яго, няма “Георгікаў”⁹, каб прыняць іх; функцыя і абавязак апекуна і крытыка несумненна будуць недаацэненыя ў нашае стагоддзе дробных людзей і дробных твораў. У былыя часы для вялікіх князёў і дзяржаўных людзей не было нічога зневажальнага ў тым, каб адорваць сваёй прыязнасцю і добразычлівасцю паэтаў, бо такім чынам яны атрымлівалі не менш, чым давалі. Ці не ўзяў з годнасцю князь Фест пад сваю абарону шэдэўр Юліяна, і ці не была “Энеіда”¹⁰ цудоўным паднашэннем цэзару¹¹?

Веданне без ацэнкі – нішто, аднак я не здольны вызначыць, у чым Вашая найвышэйшая вартасць – у Вашай любові да мастацтва ці ў Вашым веданні яго. Што ж дзіўнага тады ў маім жаданні дагадзіць Вам і здабыць Вашу падтрымку? Вы цудоўна ведаеце, як я ўдзячны за Вашу былую да мяне прыхільнасць, Вашу бясконцую дабрыню і шчодрасць, што значна пераўзышлі мае сціплыя заслугі і нязначныя дасягненні, якія, здавалася, не вартыя аніякага ўхвалення. На жаль, мой цяперашні дарунак такі ж сціплы, аднак калі пасля таго, як Вы прагледзіце першыя старонкі кнігі (напрыклад, седзячы вечарам на сваёй тэрасе), Вы палічыце яе вартай хоць якога месца ў Вашай шыкоўнай бібліятэцы, веданне таго, што мая кніга захоўваецца ў Вас, будзе дастатковай узнагародай за маю працу і прынясе мне шчасце, што зробіцца вянцом той асалоды, з якой гэтая невялікая кніга пісалася.

Пакорны і рахманы слуга Ваше Правялебнасці,
Обры Бёрдслі.

Частка 1

Пра тое, як кавалер Тангёйзэр пранік ва Узгорак Венеры

Сышоўшы з каня, кавалер Тангёйзэр на імгненне нерашуча затрымаўся ля змрочнай брамы Венусбергу, злёгка ўсхваляваны тым, што дзённае падарожжа самым бязлітасным чынам знішчыла ўсю элегантнасць, якая каштавала яму немалоў працы. Пальцы кавалера, тонкія і зграбныя, нібы

⁸ *Гарацый* (поўнае імя Квінт Гарацый Флак, 65 г. да н. э. – 8 г. да н. э.) – паэт “залатога стагоддзя” рымскай літаратуры. Гай Цыльній *Мецэнат* – рымскі дзяржаўны дзеяч і апякун мастацтваў. Падарыў Гарацыю маёнтак у Сабінскіх гарах на рацэ Тыбур. Таксама ён дапамог Вергілію (поўнае імя Публій Вергілій Марон, 70 г. да н. э. – 19 г. да н. э.) вярнуць адабраны маёнтак, пра што згадваецца ў “Георгіках”.

⁹ “*Георгікі*” – другая, пасля “Буколік”, паэма Вергілія.

¹⁰ “*Энеіда*” – няскончаная эпічная паэма Вергілія, у якой расказваецца гісторыя Энея, які пакінуў Трою і заснаваў Рым, пачаўшы дынастыю, з якой паходзіў імператар Аўгуст. Менавіта ён папрасіў Вергілія заняцца распрацоўкай сюжэта пра Энея, мяркуючы такім чынам абараніць свае дынастычныя інтарэсы.

¹¹ *Цэзар* – тытул рымскага імператара, які паходзіць ад імені Юлія Цэзара. У афіцыйным найменні імператара ён звычайна ставіўся на другім месцы пасля тытулу “імператар”. У позняй імперыі званне цэзара абазначала статус малодшага імператара, што знаходзіўся пры старэйшым, якога называлі аўгуст і якога ён пасля мог замяніць.

пальцы маркізы дзю Дэфан на палатне кісці Кармантэля¹², нервова круцілі залатыя пасмы – валасы Тангёйзэра падалі на плечы, быццам добра завіты парык, – і блукалі па бездакорным адзенні, утаймоўваючы бунт гальштука і манжэтак.

Надышоў час змяркання, калі стомленая зямля апранае накідку з туманоў і ценяў, калі ў зачараваных лясах чуюцца лёгкія крокі і тонкія галаскі эльфаў, калі нават паветра можа злёгка ап’яніць – бо нават дэндзі, седзячы перад сваімі туалетнымі столікамі, гэтым часам пачынаюць крышачку марыць.

Удалы момант, каб крыху пабыць у выгнанні, падумаў Тангёйзэр.

Наўкола яго сонна хваляваліся дзіўныя кветкі і, ацяжэлыя ад водару, разлівалі духмяны пах. Гэтыя змрочныя безназоўныя зёлкі нельга знайсці нават у Менцэліюса¹³. Вялізныя начныя матылькі з такімі шыкоўна расквечанымі крыламі, нібыта яны карміліся габеленамі і каралеўскім аксамітам, спалі на калонах па абодва бакі ад уваходу, аднак вочы іх заставаліся адкрытымі і гарэлі, узрываючыся сеткамі венаў. Калоны былі з нейкага светлага каменю і ўздымаліся, нібы гімны асалодзе, бо зверху да нізу кожная з іх была ўпрыгожаная выразанымі фігуркамі каханкаў, якія дэманстравалі адмысловую вынаходлівасць і дасведчанасць, здольную выклікаць такое глыбокае зацікаўленне, што Тангёйзэр не на адну хвіліну затрымаўся, разглядаючы іх. Выявы на калонах пераўзыходзілі ўсе карціны, сюжэты для якіх японцы пазычалі ў сваіх *maisons vertes*¹⁴, усе карціны ў прахалодных ваннах пакоях кардынала Ля Мота, і разбівалі ўшчэнт нават надзвычайныя ілюстрацыі да “Дзіцячых казак” Джонса.

– Нішто сабе брама, – прашаптаў кавалер, папраўляючы пас.

Як толькі ён сказаў гэта, ціхі спеў даляцеў да яго з-пад узгорка – ціхая музыка, такая ж незвычайная і далёкая, як марскія легенды, якія можна пачуць, прыклаўшы вуха да ракавіны.

– Як я разумею, вячэрня Венеры, – сказаў Тангёйзэр і злёгка ўзяў некалькі сугучных акордаў на сваёй маленькай лютні. Мелодыя мякка пераадолела зачараваны ўваход і паплыла, абвінаючы вытанчаныя калоны, пакуль матылькоў не ахапіла жарсць і яны не пачалі зграбна рухацца ўва сне. Адзін з іх, абуджаны больш рэзкай мелодыяй з лютні кавалера, паляцеў у пячору. Тангёйзэр зразумеў, што гэта намёк.

– Бывайце! – усклікнуў ён, скіроўваючыся да пячоры, і, убачыўшы халоднае кола прыўкраснай і чароўнай поўні, што толькі-толькі пачала з’яўляцца ў небе, дадаў: – Да сустрэчы, Мадонна! – у яго голасе адчулася нотка сентыментальнасці.

¹² *Кармантэль* (сапр. імя Луі Карожы, 1717–1806) – французскі паэт, драматург, мастак і архітэктар. Знакаміты найперш як стваральнік парка Мансо ў Парыжы.

¹³ *Менцэліюс* (*Mentzelius*, лац. варыянт імені *Christian Mentzel*, 1622–1701) – нямецкі батанік, аўтар працы *Index Nominum Plantarum Multilinguis (Universalis)*, 1682 г. У яго гонар названы род раслін менцэлія (*Mentzelia*).

¹⁴ Дамы цярпімасці (фр.)

– Някепска было б яшчэ раз перад уваходам зірнуць у люстэрка, – уздыхнуў ён. – Аднак яна ж багіня, а таму, безумоўна, ужо нацешылася дасканаласцю, і яе погляд не абразіць дасканаласць з лёгкім арэолам незавершанасці.

Дзікая ружа зачাপіла карункавы каўнер, і ў першым парыве гневу ён хацеў груба адкінуць яе, сурова пакараўшы такім чынам нахабную кветку. Аднак праз імгненне раздражнёнасць знікла – у дзёрзкім нападзе тонкіх пялёсткаў было нешта цудоўна-недарэчнае. Тангёйзэр адмяніў пакаранне і пакляўся, што ружа застанеца там, дзе яна вісела, і будзе яго своеасаблівым пропускам з верхняга свету ў ніжні.

– Надзвычайнасць і дзёрзкасць учынку, – сказаў ён, – цалкам яе выбачае. І, здымаючы кутасік са сваёй тросці, ён увайшоў у цьмяны калідор, які вёў углыб таямнічага ўзгорка – увайшоў з чароўнай самаўпэўненасцю і нязменнай ветлівасцю Дона Хуана.

Частка 2

Пра тое, як Венера прычэсвалася і рыхтавалася да вячэры

Перад туалетным столікам, што ззяў, нібыта алтар *Notre Dame des Victoires*¹⁵, сядзела Венера ў танючкім пеньюары колеру геліятропу. Цырульнік Касмэ займаўся яе надушанай *chevelure*¹⁶ і маленькімі срэбнымі шчыпчыкамі, сагрэтымі ласкавым полымем, падкручваў лёгкія, як дыханне, дзівосныя пасмы, што аблямоўвалі яе лоб і віліся лазой вакол яе шыі. Тры яе ўлюбёнкі, Папэлярд, Бланшмэна і Ларэйн, стаялі тут жа з парфумай і пудрай у адмысловых флаконах і крохкіх скрыначках, з парцялянавымі склянчакі, поўнымі цудоўнай касметыкі, якую вырабляе Шатліна для гэтых шчок і вуснаў, крыху пабляклых ад тугі выгнання. Тры яе ўлюбёнцы, Клод, Клэр і Сарацын, пажадліва гледзячы на яе, стаялі наўкола з падстаўкамі, веерамі і сурвэткамі. Мнагамур трымаў паднос з пантофлікамі, Мінета – некалькі параў тонкіх пальчатак, Папліньер – валадарка строяў – мела нападатове жоўтую з жоўтым сукенку. Замбеліна несла каштоўнасці, Фларызэль – кветкі, Амадур – скрынку з разнастайнымі шпількамі, а Вадынос – банбаньерку са слодычамі. Галубы Венеры, што заўсёды жылі тут, шпацыравалі па пакоі, аздобленым шыкоўнымі палотнамі Жана Батыста Дара¹⁷, а некалькі карузілкаў і іншых неверагодных істотаў сядзелі па кутах і паказвалі адно аднаму языкі, шчыпаліся і па-рознаму выдурняліся. Зрэдку Венера дарыла ім усмешкі.

¹⁵ Божая Маці перамогаў (фр.)

¹⁶ Валасы (фр.)

¹⁷ *Жан Батыст Дара* – прыдуманы Бёрдслі мастак, тройчы згадваецца ў аповесці.

Пакуль апрананне ішло сваёй хадюю, Прыяпея, тоўстая манікюрніца і *fardeuse*¹⁸, увайшла ў пакой і апусцілася на крэсла ля туалетнага століка, пасяброўску ківаючы Венеры. На ёй была сукенка з белага муару з залатымі карункамі і аксамітным каўнерам колеру штучнае кінавары. Валасы яе, схопленыя над вушамі стужкамі, пераходзілі на патыліцы ў вялізны шыньён, а шыракаполы капялюш, аздоблены брыжамі з ружовага мусліну, квітнеў чырвонымі ружамі.

Голас Прыяпеі быў поўны жарсці і палкасці; яна страшна жэстыкулявала, дзіўна паводзіла плячыма, перарывіста дыхала, ад чаго яе карсаж надзвычай моцна моршчыўся. У яе былі былі вялікія асалавелья вочы, нос, бы ў папугая, рот, што ўвесь час рухаўся, тоўстыя друзлыя шчокі, скура, уся ў зморшчынах, і некалькі падбароддзяў, якія насядалі адно на адно. Яна была мудрай асобай, і таму Венера любіла яе больш за каго іншага сярод сваіх служак і прыдумляла ёй сотні пяшчотных мянушак накшталт Любая Рапуха, Міленькі Попка, Малінавачка, Даражэнькі Роцік, Асялок¹⁹, Мятная Цукерачка, Цацачка, Пабягушка, Сэрцайка, Распуснічка, місіс Мускул, Маленькая Зласліўка, Саладзенькі Лычык, Капрызуля, Амулецік і Туз.

Размова паміж Прыяпеяй і яе спадарыняй належала да тых выключных размоваў, якія адбываюцца паміж старымі сябрамі, калі абсалютнае ўзаемаразуменне вяртае ўрыўкавым фразам іх поўнае значэнне, а самаму тонкаму намёку надае вычарпальнасць. Безумоўна, крыху пагаварылі пра новага госця, Тангэйзера. Венера яго яшчэ не бачыла, а таму задавала шмат пытанняў, якія тонка закраналі самую сутнасць.

Прыяпея расказала пра яго прыезд, пра яго зацікаўленасць садам і спакойнае задавальненне ўсім, што ён там пабачыў, пра яго раптоўнае каханне да зграбнай дзяўчыны на першай тэрасе, пра натоўп спадніцаў, што сабраліся вакол і закідвалі яго ружамі, пра тую далікатнасць, з якой ён абараняў сябе маскаю, і пра тое, як ён незвычайна пакланіўся выяве бога ўсіх садоў, пацалаваўшы яе з пабожнасцю пілігрыма. У дадзены момант Тангэйзер быў у купальні і рабіў там фурор.

Справаздача і прычэсванне скончыліся адначасова.

– Касмэ, – сказала Венера, – вы былі надзвычай чароўны і мілы. Сёння вы проста пераўзышлі самога сябе!

– Спадарыня лёсціць мне, – адказаў ёй стары як свет прыцель і падзявочаму захіхікаў пад сваёй чорнай атласнай маскай. – Божа мой, уладарка! Часам мне здаецца, што я поўны няздара, але мушу прызнацца, сёння я нават пачаў сабой ганарыцца.

¹⁸ Румянніца, тая, хто накладае румяны (фр.)

¹⁹ Блазан з камедыі Ёільяма Шэкспіра “Як вам гэта спадабаецца”.

Мне было б балюча расказваць вам пра тое, як быў нафарбаваны твар Венеры; абмяжуюся тым, што скажу – нават гэтая сумная частка працы была выкананая дзівосна, шчыра і без аніякай спробы каго-небудзь падмануць.

Венера скінула пеньюар і стала перад люстэркам, уся ў трапяткіх карунках і фальбонках. Абрывы яе шыі і плеч быў дасканалы акрэслены, а маленькія дзёрзкія грудзі ўзбуджалі і чаравалі прынадамі, якія ніколі нельга зразумець цалкам і якія не могуць даць найвышэйшай, гранічнай асалоды. Рукі Венеры былі невыразнага, але вытанчанага складу, а ногі – па-боску доўгія: дваццаць два дзюйма ад сцягна да калена і дваццаць два – ад калена да пяткі, як і належыць нагам багіні.

Мне хацелася б пагаварыць пра яе падрабязней, бо абагульненні падчас апісання зусім недарэчныя. Аднак баюся, што вымушанае маўчанне пакіне на карціне столькі белых плямаў, што лепей нават не пачынаць, чым пасля пакідаць недаробленым.

Гледзячы на сваю мілую дзяўчынку, Прыяпея зрабілася зусім сентыментальнай і сто разоў пацалавала яе рукі.

– Мілы Язычок, паводзь сябе прыстойна, – сказала Венера і загадала Мнагамуру падаць пантофлікі.

Паднос быў увесь застаўлены самымі шыкоўнымі і неверагоднымі пантофлікамі, такімі, што нават Клюні перад імі ператварылася б у поўнае нішто. Тут былі чаравічкі з шэрай, чорнай і карычневай замшы, белага ядвабу і ружовага атласу, аксаміту і тафты, чаравічкі колеру марской хвалі з вішнёвым кветам, чырвоныя чаравічкі з галінкамі вярбы, шэрыя чаравічкі з яркакрылымі птушкамі. Тут былі абцасы з золата, срэбра і слановае косці, спражкі з каштоўных камянёў у форме таямнічых магічных знакаў, стужкі, завязаныя і закручаныя ў самыя разнастайныя банты, гузікі, прыгожыя да такой ступені, што зашпількі паміралі ад жадання абхапіць іх, падноскі з тонкае скуры, надушаныя а-ля Марэшалль, і падкладкі з мяккіх тканінаў, што пахлі ліпеньскімі кветкамі. Але Венера не знайшла нічога на свой густ і загадала прынесці пару ношаных туфлікаў з крывава-чырвонага саф'яну, аздобленых пярлінамі, – яны цудоўна пасавалі да белых ядвабных панчохаў.

Калі паднос выносілі, жартаўлівы Фларыэль, як заўсёды, сцягнуў адзін пантофлік, насунуў яго на свой чэлес і зрабіў некалькі адпаведных рухаў. Гэта было адно з яго маленькіх дзівацтваў. Тым часам падышла з сукенкай Папліньер.

– Я не буду сёння апранаць сукенкі, – сказала Венера і нацягнула пальчаткі.

Калі апрананне падыходзіла да канца, усе галубы сабраліся ля яе ног, жадаючы дакрануцца да іх, а карузлікі запляскалі ў далоні і засвіцелі, засунуўшы пальцы ў рот. Ніколі яшчэ Венера не была такой бліскучай і такой чароўнай. Спірыдыён адарваўся ў куце ад свае гульні ў спеліканы і задрыжаў. Клод і Клэр, бледныя ад асалоды, лашчылі яе пяшчотнымі рукамі, моршчылі яе панчохі нервовымі вуснамі і тут жа разгладжвалі іх тонкімі

пальцамі, а Сарацын адцягнуў яе падвязкі, пацалаваў іх унутраны бок і вярнуў на месца, прыскакаючыся вуснамі да яе сцёгнаў. Магу вас упэўніць, карузлікі тым часам вельмі асмялелі. Была амаль бойка. Яны ілюстравалі старонкі 72 і 73 слоўніка Дэльво²⁰.

У самым разгары Пранцмунгель абвясціў, што на пятай тэрасе гатовая вячэра.

– Ах! – ускрыкнула Венера. – Я паміраю ад голаду!

Частка 3

Пра тое, як Венера вячэрала, а пасля надзвычай забаўлялася цікавымі свавольствамі свае світы

Яна была ў захапленні ад Тангёйзера, і за вячэрай ён канечне сядзеў ля яе.

Тэраса, упрыгожаная тысячамі яркіх і вычварных дробязяў і застаўленая сотняй сталоў і чатырма сотнямі канапаў, уяўляла сапраўды багатае відовішча. Пасярэдзіне стаяў вялізны бронзавы фантан з трыма басейнамі. З першага падымаўся шматгаловы цмок і чатыры маленькія амурчыкі на лебедзях, і кожны з амурчыкаў трымаў лук і стрэлы. Двое з іх стаялі твар да твару з пачварай і, здавалася, з жахам адхіляліся, двое астатніх былі крыху ззаду і таму насмеліліся навесці на цмока свае стрэлы. Са сценак другога басейна падымалася кола зграбных залатых калонаў, на якіх сядзелі срэбныя галубы з раскрытымі крыламі і хвастамі. У цэнтры трэцяга басейна, які трымалі гратэскава-вытанчаныя сатыры, уздымаўся тонкі слуп, аздоблены маскамі, ружамі і вылепленымі дзіцячымі галовамі.

З ротаў амураў і цмока, з вачэй лебедзяў, з грудзей галубоў, з рагоў і вуснаў сатыраў, з адтулінаў на масках і з пасмаў дзяцей шчодро лілася вада, б’ючыся аб дзівосныя арабескі і па-майстэрску вылепленыя статуі.

Уся тэраса была асветленая свечкамі. Іх было чатыры тысячы, не лічачы расстаўленых па сталах. Да бясконцасці разнастайныя кандэлябры ўсміхаліся вылепленымі *cochonneries*²¹. Некаторыя з іх, вышынёй у дваццаць футаў, трымалі толькі адну свечку, што палала над сталамі, нібы пахкая паходня, і аплывала воскам, які сцякаў з яе доўгімі дзідамі. Іншыя, увешаныя вытанчанымі спаднічкамі і карункамі з зіхоткай маёлікі, трымалі цэлыя сотні танючых свечак, расстаўленых кольцамі, пірамідкамі, квадратамі, клінамі, асобнымі шэрагамі, як жаўнеры ў шыхтах, альбо паўмесяцамі.

²⁰ Альфрэд Дэльво (1825–1867) – французскі журналіст і пісьменнік, складальнік шэрагу слоўнікаў, сярод іх – “Сучасны эратычны слоўнік” (1864) і “Слоўнік жарганізмаў: параўнанне парыжскіх арга” (1866).

²¹ Непрыстойнасці (фр.)

На незвычайнай формы п'едэсталах, на тэрмінах²² і рознага кшталту мудрагелістых пілястрах стаялі вазы, падобныя да ракавін, даверху поўныя такой колькасцю пладоў і кветак, што спустошыць вазы было проста немажліва. Апельсінавыя і міртавыя дрэвы ў крохкіх парцалінавых гаршчках былі ўпрыгожаныя барвовымі стужкамі, а ружовыя кусты ўсімі магчымымі спосабамі абвіталі і апляталі трэльяж і каганцы. З аднаго боку тэрасы размяшчаліся доўгія пазалочаныя масткі для камедыянтаў, пакуль завешаныя пагонскімі габеленамі, а насупраць стаялі пюпітры. Круглыя сталы паміж фантанам і лесвіцай на шостую тэрасу былі пакрытыя абрусамі з белага адамашку і ўсыпаныя касачамі, ружамі, лотацямі, ворлікамі, нарцысамі, гваздзікамі і лілеямі, а на абцягнутых усімі магчымымі тканінамі канапах, якія здаваліся вельмі высокімі праз мяккія падушкі, былі раскіданыя вееры і пакуначкі з любоўнымі сюрпрызамі.

За *escalier*²³ цягнуліся сады, распланаваныя так дасканала і так шыкоўна, што архітэктар *Fêtes d'Armailhacq*²⁴ не знайшоў бы тут ніводнага недахопу, каб прычапіцца; ціхія ставы, па якіх плавалі чаўны са стракатымі кветкамі і васковымі марыянеткамі, прысады з высокіх дрэваў, аркады і каскады, альтанкі, пячоры і статуі багоў – усё гэта ў яркім святле балявання набывала дзіўнае святочнае адценне.

Венера без сукенкі і Тангёйзэр, а разам з імі Прыяпея, Клод, Клэр і Фарсі, галоўны камедыянт, сядзелі за адным сталом. Тангёйзэр, які паспеў скінуць дарожнае ўбранне, апрануў чорныя ядвабныя панчохі з цудоўнымі падвязкамі, густоўную карункавую кашулю, чаравікі і шыкоўны халат. Клод і Клэр былі цалкам аголеныя (чароўны прывілей юнацтва), а Фарсі быў у звычайным вечаровым уборы. Што ж датычыць астатніх, яны маглі пахваліцца асобнымі вартымі ўвагі строямі і цэлымі сталамі надзвычай прыгожых прычосак. Тут былі вэлюмы ў крапінку, праз якія твары здаваліся заплямленымі ад нейкай вытанчанай каралеўскай хваробы, вееры з прарэзамі для вачэй, каб уладальнікі маглі цішком падглядаць і разглядаць прысутных, вееры, размаляваныя рознымі фігуркамі і распісаныя санэтамі Спарыёна і кароткімі апавяданнямі Скарамуша, вееры з вялікіх жывых матылькоў, насаджаных на срэбны стрыжань. Тут былі маскі з зялёнага аксаміту, пад якімі твар здаваўся тройчы напудраным, маскі ў выглядзе галоўнаў птушак, малпаў, змеяў, дэльфінаў, мужчын і жанчын, эмбрыёнаў і катоў, маскі з тварамі багоў, маскі, зробленыя з каляровага шкла, тонкага тальку і гумы. Тут былі парыкі з чорнай і пунсвай воўны, з паўлінавага пер'я, залатых і срэбных нітак, лебядзінага пуху, вінаградных вусікаў і чалавечых валасоў;

²² Тэрмін – боства межаў у старажатных рымлянаў, якое апекавалася памежнымі камянямі і слупамі, што размяжоўвалі зямельныя надзелы і лічыліся святарнымі, а таксама ўласна назва такіх слупоў. У свята Тэрміналіяў (23 лютага) рымляне прыносілі тэрмінам ахвяры і ўзліванні – віном, мёдам, зернем, пірагамі, заколвалі авец ці свінняў.

²³ Лесвіца (фр.)

²⁴ Святы Армаяка (фр.)

былі вялізныя каўнеры з накрухмаленага мусліну, што падымаліся вышэй за галаву, цэлыя сукенкі з падкручанага страўсавага пер'я, тунікі з пантэравай скуры, пад якімі цудоўна глядзеліся ружовыя трыко, доўгія плашчы з малінавага атласу, аздобленыя крыламі соваў, рукавы ў форме апакрыфічных звяроў, панталоны з брыжамі да самых костачак, расшытыя маленькімі чырвонымі ружамі, панчохі з вышытымі *fêtes galantes*²⁵ і рознымі цікавымі сцэнкамі і спадніцы, падобныя да штучных кветак. Асобныя дамы прыляпілі маленькія чароўныя вусікі, пафарбаваныя ў пунсовы альбо ярка-зялёны колер і навакаваныя з выключным майстэрствам; іншыя начапілі доўгія белыя бароды, як у святой Вільгефорты²⁶. Дара тут і там распісаў іх цэлы дзівоснымі віньеткамі і гратэскавымі малюнкамі. На шчацэ – стары, што пачэсвае сваю рагатую галаву, на ілбе – старая, якую дражніць нахабны амур, на плячы – любоўная *singerie*²⁷, вакол грудзей – кола сатыраў, вакол запясця – вянок бледных немаўлятак, на локці – букет вясновых кветак, на спіне – сцэны незвычайных прыгодаў, у куточках рота – маленькія чырвоныя плямкі, а вакол шыі – палёт птушак, папугай у клетцы, галінка з пладамі, матылёк, павук, п'яны карузлік альбо проста некалькі ініцыялаў. Але найпрыгажэйшымі былі намаляваныя на нагах чорныя сілуэты, бачныя праз белыя ядвабныя панчохі і падобныя да шыкоўных крывападцёкаў.

Вячэра, прыгатаваная вынаходлівым Рамбуе, была вартая найвышэйшага захаплення. Яшчэ ніколі не ствараў ён такога цудоўнага меню. Аднаго кансамэ-экспромту было б дастаткова, каб зрабіць імя любога кухара бессмяротным. А што ўжо тады казаць пра *dorade bouillie sauce maréchale, the ragoût aux langues de carpes, the ramereaux à la charnière, the ciboulette de gibier à l'espagnole, the pâté de cuisses d'oie aux pois de Monsalvie, the queues d'agneau au clair de lune, the artichauts à la Grecque, the charlotte de pommes à la Lucy Waters, the bombes à la marée, and the glaces aux rayons d'or*²⁸? Гэта было сапраўднае *tour de cuisine*²⁹, што пераўзышоў нават знакамітыя маленькія вячэры, якія даваў маркіз дэ Рэшаль у Пасі і якія абат Мірлітон называў “бездакорнымі і занадта добрымі, каб быць з'едзенымі”.

Ах! П'ер Антуан Беркен дэ Рамбуе, ты варты сваёй боскай уладаркі!

Просты голад хутка саступіў месца больш вытанчанаму пачуццю патрабавальнага гурмана, а незвычайнае віно, ахалоджанае ў вёдрах з лёдам, развязаала прысутным языкі для пікантных размоваў і гамерычнага рогагу.

²⁵ Святы каханьня, галантныя святы (фр.)

²⁶ *Святая Вільгефорта* – святая-мучаніца; лічылася, што яна мела бароду.

²⁷ Валтузня (фр.)

²⁸ Філе дарады пад соўсам марэшаль, рагу з языкоў карпаў, галубы на пожагу, дзічына з цыбуляй па-гішпанску, гусіны паштэт з мансальвійскім гарошкам, трыбух ягняці па-сентыментальнаму, артышокі па-грэцку, шарлотка паводле рэцэпту Люсі Ёотэрс, рыбныя галачкі і марожанае з сонечных прамянёў (фр.)

²⁹ Тут: святая страўніка (фр.)

Частка 4

Пра тое, як дзіўна паводзіў сябе двор Венеры падчас вячэры

Першапачаткова была забава з пакуначкамі з сюрпрызамі, у якіх была схаваная безліч смешных штучак, пасля ўсе пачалі абмяркоўваць убранне тэрасы – кожны па-свойму тлумачыў завіткі гірляндаў, перапляценні галінак і выгіны лозаў. Лаўры за дасціпнасць і вынаходлівасць атрымаў, як заўсёды, Блыхус – гэтым вечарам ён быў на вышыні як ніколі. Ён нахіліўся над сталом і тлумачыў маладому пажу, Звадыяшу дэ Мартага, што значыць пэўнае спалучэнне ружаў. Паж усміхаўся і муркаў сабе пад нос прыпеў з *La petite belette*³⁰. Спарыён таксама даваў вельмі вытанчаныя тлумачэнні – яго надзвычай зацікавіла сімволіка размяшчэння кандэлябраў.

Чым даўжэй цягнулася баляванне, тым больш шумнай і разняволенай рабілася размова. Блыхус, Сірыл, Марыска і Катлен пачалі перастрэльвацца жартамі. Абмяркоўваліся блюзнерствы Вішнэ, пярэчанні Бранказа, ранішнія дзівацтвы Сарміна ў садзе сярод лілеяў, сіла састарэлага Тар’ера, прыхільнасць Астарты да Разэолы, неверагодны струк Фелікса, гарачае захапленне Катлена ўлюбёнкам Сульпіліі Пекінэсам, гарачае захапленне Солы самой сабой, непрыстойны ўкус, якім Марыска ўзнагародзіла Хлою, *épilatière*³¹ Блыхуса, нядужанне Сірыла, хвароба Б.-У. Гая, сціплыя Марыксавы могілкі, прачулы чацверты ліст Лесбіі і тысячы любоўных дурасцяў, што адбыліся за гэты дзень.

Галасы, спачатку рэзкія, пранізлівыя і гучныя, паступова рабіліся невыразнымі і неразборлівымі. Незразумелыя сказы дапаўняліся яшчэ больш незразумелымі жэстамі, а за адным сталом Скабіюс мог гаварыць толькі з дапамогай свае сурвэткі – як сэр Джолі Джамбл у першай частцы “Лёсу салдата” Отвэя³². Васіліса й Лісістрата спрабавалі назваць адна адну па імені, і гэтыя спробы абудзілі ў іх узаемную пяшчоту, а трагік Тала, апрануты ў шырокія пурпуровыя строі, з плюмажам на галаве і ў катурнах, падняўся і, хістаючыся, пачаў дэкламаваць адну са сваіх любімых роляў. Далей за першы радок ён не прасунуўся, аднак паўтараў яго зноў і зноў з усё новымі акцэнтамі і інтанацыямі, і супакоіла яго толькі спаржа, якую прынеслі сатыры, апранутыя ў белы муслін.

Клайтар і Садон распачалі бойку за прыўкрасную Пелу і ледзь не перакулілі адзін з кандэлябраў. Сафі вельмі зблізілася з пустой бутэлькай

³⁰ “Маленькая ласіца” (фр.). У арыгінальным тэксце “la petite balette”. З прычыны, што слова “balette” у французскай мове адсутнічае, перакладчык палічыў магчымаю памылку друку.

³¹ Тут: прылада для выдалення валасоў (фр.)

³² *Томас Отвэй* (1651–1685) – ангельскі драматург, вядомы сваім нястрымным і легкадумным характарам: большасць сваіх п’есаў ён пісаў досыць паспешліва, а атрыманыя грошы тут жа марнаваў. П’еса “Лёс салдата” (*The Soldier's Fortune*, 1681) была ў свой час надзвычай папулярнай.

з-пад шампанскага і расказвала пра сваю цяжарнасць, скончыўшы гульню ўяўнымі родамі пасярод стала. Бэлямур прыкінуўся сабакам і рачком скакаў ад канапы да канапы, кусаючыся, брэшучы і ўсіх аблізваючы. Мельфон цішком падсыпаў у шклянкі любоўнае зелле. Ювентус і Кулуара цалкам раздзеліся і абмяняліся адзеннем; Спэлта паабяцаў узнагароду таму, хто справіцца хутчэй, і выйграў яе сам! Тангёйзэр, крыху *grise*³³, ляжаў на падушках і дазваляў Юліі рабіць з ім усё што заўгодна.

Мне вельмі хацелася б расказаць вам пра ўсё, што гэтым часам адбывалася за пятнаццатым сталом – гэта б вас надзвычай павесяліла і дало б цудоўнае ўяўленне пра норавы двара Венеры. Аднак з пэўных прыкрых прычынаў большая частка таго, што было сказана і зроблена падчас гэтай вячэры, павінна застацца незапісаным і нявыказаным.

Венера не пакаштавала амаль ніводнае стравы, бо цалкам была захопленая прыгажосцю Тангёйзэра. Шмат разоў яна схіляла да яго галаву і жарсна цалавала, а яго пругкая і пяшчотная скура, здавалася, была для яе маленькіх вытанчаных зубак найлепшай ежай. Яе верхняя губа дрыжала ад асалоды, адкрываючы дзясны. Са свайго боку, Тангёйзэр быў не менш ласкавы. Яму шалёна падабалася яна ўся і тое, што на ёй было, ён хаваў свой твар у складках і брыжах яе бялізны і ў сваёй нястрымнасці сарваў вялізную колькасць карункаў. Ён называў яе невыноснай і сціскаў у сваіх абдоймах, спрабуючы наталіцца яе вуснамі. Кончыкамі пальцаў ён пяшчотна лашчыў яе павекі, прыбіраў пасмы з яе ілба і рабіў тысячы прыемных рэчаў, наладжваючы яе цела, як скрыпач наладжвае свой інструмент перад тым, як пачаць граць.

Прыпяея сапла, як стары баявы конь, што адчуў пах пораху, і па чарзе казытала Тангёйзэра і Венеру, праводзіла языком уверх і ўніз па іх шыях і адмаўлялася супакоіцца да таго часу, пакуль кавалер не напоўніў яе рота. Клод, скарыстаўшы мажлівасць, залез пад стол і перабраўся на той бок, дзе стаяла канапа каралевы. Не паспела яна і вокам міргнуць, як ён ужо знайшоў крыніцу асалоды *aux deux colonnes*³⁴. Поспех сябра раззлаваў Клэра, і ён сядзеў змрочны да канца вечара.

Частка 5

Пра балет, які танчылі служкі Венеры

Пасля таго як натоўп лясных стварэнняў, упрыгожаных зялёным лісцем і ўсімі магчымымі вясновымі кветкамі, прынёс плады і свежае віно, у аркестры запаліліся свечкі, і праз імгненне музыкі пачалі шумна займаць свае

³³ П'яны (фр.)

³⁴ Паміж дзвюх калонаў (фр.)

месцы. Цудоўны Тытурэль дэ Шантэфлёр быў *chef d'orchestre*³⁵, прычым адным з самых падступных. Яго палачка нырцавала ў фразу і здабывала з яе ўсё самае чароўнае і раскошнае – здавалася, ён граў на ўсіх інструментах, а не кіраваў імі. Ён мог нават Скарлаці зрабіць больш вытанчаным³⁶, а Бэтховена – яшчэ дзівоснейшым. Гэта быў зграбны, хударлявы, невысокі чалавек з тоўстымі вуснамі і *nez retroussé*³⁷, доўгімі чорнымі валасамі і падкручанымі, як у Мальера, вусамі. Пра яго любоўныя густы ніхто ў Венусбергу не мог нічога сказаць. Большасць лічыла яго цнатліўцам, а Катас дала яму мянушку Мармоль.

Гэтым вечарам ён з’явіўся ў прыдворным касцюме з беллага ядвабу – касцюм ажно блішчэў узнагародамі. Яго валасы былі завітыя зіхоткімі пасмамі, што спружынілі ад найлягчэйшага руху яго рукі; у вушах дырыжора гайдаліся дыяменты, падораныя Венерай.

Музыкі, як звычайна, былі апранутыя ў свае форменныя касцюмы – чырвоныя камізэлькі і брыджы з залатымі карункамі, белыя панчохі і чырвоныя чаравікі. Акурат для гэтага вечара Тытурэль напісаў на аснове камедыі дэ Бержэрака³⁸ *Les Bacchanales de Sporion*³⁹, балет, для якога ён не толькі распісаў дзеянні, але і склаў музыку.

I

Заслона паднялася, і ўсе ўбачылі рэдкае прыгажосці сцэну – адасобленую ад усяго свету даліну Аркадыі, вабны куточак Тэмпейскае даліны з цяністымі лясамі і невяліччай рачулкай. Толькі-толькі пачынала днець, і ранішняе сонца, нібы прынец ў “Прыгажуні ў сонным лесе”, абуджала пацалункамі свет. У яго залатых абдоймах ярка заблішчалі начныя расінкі, дрэвы абудзіліся ад змрочных сноў, прачнуліся птушкі, а ўсе кветкі даліны ўзрадаваліся, забыўшы свае страхі перад цемрай.

Раптам пад гукі жалейкі і ражка з лясных нетраў выйшлі сатыры, трымаючы ў руках арэхі, зялёныя галінкі, кветкі і карэнне – усе магчымыя дары лесу, – каб ускласці на ўсталяваны ў сярэдзіне сцэны алтар таямнічага Пана. З узгоркаў пачалі спускацца пастухі і пастушкі са сваімі статкамі, несучы на кіях вянкi. Пасля праз даліну марудна прайшоў стары вясковы святар у белых строях, аточаны хорам прамяністых хлопчыкаў.

Сцэна гэтая была дасканала прадуманая – нельга было ўявіць нічога больш разнастайнага і гарманічнага, чым гэтая аркадская ідылія.

³⁵ Дырыжор (фр.)

³⁶ *Скарлаці* – магчыма, маецца на ўвазе нехта з сям’і Скарлаці, адкуль выйшла шмат знакамітых кампазітараў: Алесандра Скарлаці (1660–1725), яго брат Франчэска Скарлаці (1666–1741) і сыны Дамініка Скарлаці (1685–1757) і П’этра Філіпа Скарлаці (1679–1750).

³⁷ Кірпаты нос (фр.)

³⁸ *Сірано дэ Бержэрак* (1619–1655) – французскі драматург, паэт, прэзаік і філосаф, аўтар камедыі “Правучаны педант” і трагедыі “Смерць Агрыпіны”.

³⁹ “Вакханаліі Спарыёна” (фр.)

Ахвярапрынашэнне было старадаўнім і простым, але дастаткова ўрачыстым, каб даць кардэбалету мажлівасць паказаць сябе ва ўсёй красе. Танец сатыраў публіка шумна ўхваліла, а калі святар узняў руку дзеля бласлаўлення, увесь натоўп вернікаў так адмыслова і элегантна пакінуў сцэну, што ўсе гледачы прызналі гэтую пастаноўку найлепшым стварэннем Тытурэля.

Аднак сцэна не пуставала і хвіліны – амаль адразу на ёй з’явіўся Спарыён у атачэнні бліскучага эскорту дэндзі і шыкоўна апранутых жанчын. Спарыён быў высокі, вытанчаны, распусны юнак, злёгка сутулы, з парывістымі рухамі, авальным безуважным тварам, з аліўкавай скурай, якая моцна абцягвала косці, з цвёрдымі пунсовымі вуснамі, вузкімі японскімі вачыма і цудоўным залацістым *toupet*⁴⁰. Плечы яго былі захінутыя ў атласны аранжава-ружовы плашч з высокім каўнерам і доўгімі чорнымі стужкамі, якія ён не завязваў, і таму яны свабодна матляліся па ўсім целе. Кашуля са стракатага мусліну колеру марской хвалі была перацягнутая на таліі пунсовым пасам з фестонамі па краях і спускалася на сцёгны шасцю дзюймамі карункавых фальбонак. Яго свабодныя нагавіцы, усе ў складках і расшытыя збоку залатым, даходзілі да самых лытак, а знізу былі ўпрыгожаныя дзівоснымі карункамі. Панчохі, у якіх кожны палец аддзяляўся ад другога, былі зробленыя з белага лайкавай скуры; на іх былі абутыя лёгкія чырвоныя сандалі. Аднак самымі цудоўнымі здаваліся маленькія рукі Спарыёна, якія амаль немагчыма было заўважыць пад усімі карункамі, – пальцы яго, вузкія на канцах, былі такімі гнуткімі, з маленькімі пазногцікамі, пафарбаванымі ў ружовы колер, далоні былі такімі нястомнымі, лініямі і абрысамі сваімі нагадваючы далоні лорда Фані ў “Каханні, што б там ні было”⁴¹, а вонкавы бок кісці, на якім выдзяляліся блакітныя вены, быў зусім безвалосы! У левай руцэ ён трымаў маленькую карункавую насавачку з вышытым гербам.

Што ж да яго сяброў і світы, то яны ўяўлялі сабой шыкоўную і ганарлівую кампанію, аднак каб апісаць усе іх убранні, спатрэбілася б такая колькасць старонак, на якой змясцілася б знакамітая дзесятая частка “Гісторыі бялізны” маркізы Дэ Ла Бок. Увогуле, гэта быў найвыбітнейшы хор.

Спарыён выйшаў наперад і хуткімі жэстамі патлумачыў, што ён і яго сябры стаміліся ад забаваў і абрыдлых асалодаў, якія можа прапанаваць цывілізаваны свет, а таму прыйшлі ў гэтую аркадскую даліну і спадзяюцца атрымаць новыя ўражанні, пазбаўляючы пастушкоў і сатыраў наіўнасці і апойваючы сваёй атрутай лясных істотаў.

Хор выказаў сваю згоду слабымі, але выразнымі рухамі.

Зацікаўленыя, знерваваныя і не жартам спалоханыя з’яўленнем гэтага іншасветнага натоўпу лясных стварэнні, схваўшыся за камлямі дрэваў, пачалі крадком разглядаць сваіх вытанчаных гасцей, а адзін-два фаўны і

⁴⁰ Чуб (фр.)

⁴¹ П’есы з такой назвай перакладчыкам не знойдзена.

пастушок насмеліліся нават асцярожна выйсці са сваіх схованак. Спарыён, а з ім усе лэдзі і джэнтльмены пачалі найветліва прынаджваць і запрашаць гэтых сціпрых істотаў падысці і далучыцца да іх. Жыхары даліны пачалі выходзіць маленькімі групкамі, прывабленыя дзіўным выглядам прышлых, іх парфумай і паводзінамі, а самыя смелыя падышлі зусім блізка, асцярожна кранаючы мяккія тканіны іх строяў. Тады Спарыён і кожны з яго сяброў выбралі сабе сатыра, альбо пастушка, альбо яшчэ якую істоту і пачалі рабіць першыя па нейкага вытанчанага танцу, для якога былі створаныя самыя цудоўныя спалучэнні і напісаная самая чароўная музыка.

Лясны народ вельмі збянтэжыўся, убачыўшы такія стрыманыя і грацыёзныя рухі, і паспрабаваў з усёй сваёй нязграбнасцю іх паўтарыць. *Dio mio*⁴², якое непаўторнае відовішча! Чароўны эфект дасягаўся дзякуючы гэтай сумесі лытак у панчохах і валасатых ног, багатых парчовых карсажаў і сціпрых блузаў, закручаных прычосак і буйных непрычасаных пасмаў. Калі танец быў скончаны, служкі Спарыёна прынеслі шампанскага, з рознымі піруэтамі грацыёзна разлілі яго па тонкіх келіхах і лёгкімі рухамі паднеслі да вуснаў жыхароў Аркадыі, якія ніколі раней не каштавалі гэтага каралеўскага напою.

.....

Тут заслона апусцілася з хуткасцю, з якой падае адзенне каханкаў.

II

Не паспелі госці пакаштаваць першыя плады свае выправы, зрываючы іх мяккімі пальцамі самым спакуслівым чынам, даючы задавальненне і вуснам, і языку, і зубам, як пастухі, сатыры і пастушкі пачалі амаль задыхацца ад новай асалоды, якая была занадта раптоўнай для гэтых простых і недасведчаных стварэнняў. Спарыён і рэшта распуснікаў і дамаў дрыжалі ад узбуджэння і сваволлі, нібы маладыя ягняты на росных паплавах. Келіхі з віном зноў і зноў пускаліся па коле, і даліна рабілася шумнай, як святочны кірмаш. Прывабленыя шумам і забавамі, усе чароўныя дзеці, пра якіх я вам расказваў, раптам рынуліся на сцэну і пачалі пляскаць у далоні і бурна рагатаць з усіх тых жарсцяў, непарадкаў і гармідару, пераймаючы нервовыя адрывістыя рухі, якія іх дзіцячы розум тлумачыў па-свойму.

Спарыён імгненна вызваліўся і ўскочыў на ногі, махаючы рукамі, нібыта хацеў сказаць: “Ах, гэтыя мілыя дзеткі! Ах, гэтыя жэўжыкі! Ах, гэтыя качаняты!” – так ён імі захапляўся. Аднак як толькі ён схпіў адно дзіця і прыціснуў яго да сцягна, пачалася таўканіна – кожны спрабаваў таксама злавіць сакавітага свавольніка. Як жа яны кудлацілі ім валасы, як забаўляліся! Ну і крычалі ж дзеці, скажу я вам. Безумоўна, на ўсіх не хапіла,

⁴² Божа мой! (італ.)

таму камусці даводзілася дзяліцца, а іншыя дык увогуле задаволіліся тым, што атрымалі раней.

Трэба, дарэчы, абавязкова згадаць пра шэсць ці сем удзельнікаў забаваў, якія мелі ўласнае да ўсяго стаўленне і ўвесь вечар праседзелі ці прастаялі з напалову закрытымі вачыма, надзьмутымі ноздрамі і сціснутымі зубамі, паводзячыся, як герцаг дэ Бралы, калі той сачыў за інтрыжкамі герцага Арлеанскага.

Новы дэбош стаміў і знясіліў Спарыёна і яго сяброў: яны выпусцілі ініцыятыву са сваіх рук і, даючы адпачынак целу, аддаліся пасіўным радасцям у жарсных абдоймах ап'яnelых сатыраў, што рабіліся ўсё больш хуткімі і гарачымі – здавалася, яны надзеленыя бясконцай сілай. Гэтай раніцай яны вывучылі безліч новых штучак і цяпер выпрабоўвалі іх – груба і апантана, спусташаючы вытанчаныя целы і ўшчэнт разрываючы бліскучыя сукенкі і ўбранні. Герцагіні і *maréchaux*⁴³, маркізы і прынцэсы, герцагі і маршалы, маркізы і прынцы былі зваленыя, згвалтаваныя, змятыя і раздушаныя нястрымнай сілай і валасатымі грудзьмі ўзбуджаных жыхароў лесу. Яны кусалі белыя клубы і люта ўсаджваліся ва ўсе шчыліны. Яны сядалі на жываты жанчынам і звар'яцела любіліся з іх грудзьмі, яны хапалі сваю здабычу за сцёгны і, трымаючы ля сваіх твараў, з вялікай асалодай задавальняліся языкамі. Гэта быў апафеоз даліны.

У нябёсах ужо высока паднялося сонца і напоўніла паветра сваёй шчодрой цеплынёй; цені рабіліся ўсё больш кароткімі і тонкімі. Маленькія легкакрылыя *papillons*⁴⁴ пырхалі над сцэнай, пчолы звінелі, шукаючы шляху да кветак, вясёлыя птушкі весела цвіркалі і паўтаралі адну і тую ж мелодыю, ягняты бляялі на схіле ўзгорка, а аркестр няспынна граў усё тую ж незвычайную мелодыю Тытурэля.

Частка 6

Пра любоўнае спатканне, якое адбылося паміж Венерай і Тангёйзэрам

Венера і Тангёйзэр сышлі ў цудоўны будуарчык, альбо павільён, які Ле Пахвіньер спраектаваў для каралевы на першай тэрасе і з якога адкрываўся самы прыгожы від на паркі і сады. Гэта быў утульны куточак, увесь у мяккіх падушках, цалкам завешаны ядвабам. У ім было восем сценаў, што блішчэлі люстэркамі і кандэлябрамі і былі багата ўпрыгожаныя пано. Купалападобная столь знаходзілася прыкладна ў трыццаці футах над галавой і ў цёплай смузе ад свечак, што гарэлі ўнізе, цьмяна ззяла пазалочанай ляпнінай. Дробныя васковыя статуэткі ў тэатральных касцюмах, што ўсміхаліся на поўныя шчочкі, старадаўнія кітайскія фігуркі, падобныя да змрочных чужаземных

⁴³ Жонкі маршалаў (фр.)

⁴⁴ Матылькі (фр.)

божышчаў, пазалочаныя ўзгоркі, бледныя селадонавыя вазы, гадзіннікі, што не паказваюць часу, шкатулкі са слановай косці, поўныя таямніцаў, парцелянавыя чалавечкі, што разыгрываюць нейкія сцэнкі, – цэлы свет дзівосных каштоўнасцяў запаўняў камоды ўздоўж сцен. З аднаго боку пакоя стаяла шэсць выдатных картачных столікаў з самымі вытанчанымі і самымі шыкоўнымі крэсламі вакол іх; магчыма, ёсць праўда ў радках Тэадора Ўотса: “Я гуляў у пікет з каралевай кахання”⁴⁵.

Аднак у павільёне не было нічога, прыгажэйшага за складныя шырмы, размаляваныя дэ Ляхерам ландшафтамі ў стылі Ларэна. Такія рэчы заўсёды змушаюць млецць ад асалоды, на іх можна глядзець гадзінамі, забываючы пра тое, што ў правінцыі бывае сумна і нецікава. Тут іх было чатыры – вытанчаныя сцэнкі, што клапатліва ахоўвалі і стваралі пакой унутры пакоя.

У павільёне стаяў чароўны водар ад чырвоных ружаў, а канапы і падушкі злёгка пахлі любоўнай парфумай, якую Шатліна называла *L’Eau Lavante*⁴⁶, захоўваючы спосаб яе вырабу ў сакрэце.

Тыя, хто бачыў Венеру толькі ў Луўры альбо ў Брытанскім музеі, у Фларэнцыі, Неапалі альбо Рыме, не могуць нават блізка ўявіць сабе, якой мілай, спакуслівай і чароўнай яна была і як дасканала выглядала, лежачы побач з Тангёйзэрам на ружовым ядвабе ў гэтым шыкоўным будуары.

Цудоўныя локаны, па-мастацку завітыя Касмэ, цалкам раскудлаціліся падчас вячэры, і раскіданыя кольцы чорных валасоў свабодна падалі на лоб, закрываючы мяккія, далікатныя, стомленыя і прыпухлыя павекі Венеры. Яе лёгкая кашулька і міленькія панталончыкі парваліся і зрабіліся вільготнымі, і цяпер толькі падкрэслівалі кожную частку яе цела, нервовага і пачуццёвага. Яе самкнёныя сцёгны здаваліся вялікай копіяй той маленькай каштоўнасці, што хавалася паміж імі, яе прыгожыя *tétons du derrière*⁴⁷ былі цвёрдыя, як сакавітыя шчокі дзяўчыны, і абяцалі радасць такую ж глыбокую, як таямніца *Rue Vendôme*⁴⁸, а меншая, хаця і цалкам дастатковая, *chevelure* вілася прывабна, як валасы на галаве херувіма.

Тангёйзэр, бледны і анямелы ад узбуджэння, груба лашчыў упрыгожанымі пярэсцёнкамі пальцамі боскае цела, зрываючы з яго бялізну і панталоны, а пасля зняў з сябе нешматлікае адзенне і, цяжка дыхаючы, зваліўся ў абдоймы шыкоўнай дамы.

Як вядома, аўтары ўсіх любоўных раманаў прытрымліваюцца правіла, паводле якога ў сваіх творах яны выводзяць герояў, што могуць давесці даме сваю мужнасць як найменш дваццаць разоў за ноч. Тангёйзэр не валодаў такімі вартымі самога Гарганцюа здольнасцямі, і таму праз гадзіну з палёгкай уздыхнуў, калі Прыяпея, Дарыкур і некаторыя іншыя ўварваліся ў пакой і пачалі патрабаваць Венеру. Хутка павільён быў цалкам запоўнены шумным

⁴⁵ Тэадор Ўотс – магчыма, маецца на ўвазе ангельскі крытык і паэт Тэадор Ўотс-Дантан (1832–1914), сябра Алджарнана Суінберна.

⁴⁶ Вада для прыціранняў (фр.).

⁴⁷ Булачкі (фр.).

⁴⁸ Вуліца Вандом (фр.)

натоўпам так, што наўрад ці хто мог утрымацца там на нагах. Прыйшлі і некаторыя з актораў, і ўсё яшчэ загрымаваны Лэзад, які так бліскуча сыграў Спарыёна, надзвычай зацікавіўся Тангёйзэрам. Аднак па-за сцэнай актор не падаўся кавалеру прывабным, і таму Тангёйзэр падняўся і выйшаў у пакой, дзе сядзела Венера з манікюркай.

– Бедненькі, ён выглядае такім стомленым, – сказала Прыяпея. – А ці не пакласці мне яго баінькі?

– Што ж, калі ён такі ж снулы, як і я, – пазяхнула Венера, – гэта найлепшае, што ты можаш зрабіць.

Прыяпея падняла сваю гаспадыню з падушак і панесла яе на руках з матчынай пяшчотай.

– Хадземце, дзеці, – сказала старая таўстуха, – хадземце. Час вам абодвум класціся спацькі.

Частка 7

Пра тое, як Тангёйзэр прачнуўся і прыняў ранішнюю ванну ў Венусбергу

Заўсёды прыемна прачнуцца ў новай спачывальні. Нязвыклія шпалеры, незнаёмыя карціны, вокны і дзверы, на якія мы амаль не звярнулі ўвагі мінулым вечарам, раніцай прыемным сюрпрызам адкрываюцца перад вачыма.

Было каля васьмі гадзінаў, калі Тангёйзэр прачнуўся, прыемна пацягнуўся на сваім пуховым ложку, прамармытаў: “Які цудоўны пакой!” і паправіў ядвабныя падушкі з карункамі. Лежачы ў ложку, ён пестававу свае ранішнія думкі і разглядаў цікавыя ўзоры балдахіну. Пакой яго цалкам задавальняў, бо быў насамрэч элегантным і чароўным і нагадваў пра спакуслівыя інтэр’еры вытанчанага і гарэзнага Бадуэна.

Ён думаў пра *Romaunt de la Rose*⁴⁹ – прыгожы, аднак занадта кароткі.

Пра Клода ў калекцыі лэдзі Дэлавэ [I].

Пра цудоўную пару светлых нагавіцаў, якію ён замовіць мадам Бэльвіль.

Пра святую Розу⁵⁰, знакамітую перуанскую панну, пра тое, як яна дала зарок вечнага дзявоцтва ва ўзросце чатырох гадоў [II], як яе палюбіла Марыя і з пабляклай фрэскі ў царкве св. Дамініка працягнула рукі, каб абняць яе, як яна пабудавала ў ціхім закутку саду маленькую каплічку, малілася там і

⁴⁹ “Раман пра Ружу” (ст.-фр.)

⁵⁰ *Святая Роза Лімская* – гісторыя, апісаная Бёрдслі, значна адрозніваецца ад кананічнай гісторыі святой Розы Лімскай, Ізабэлы Розы Флорас, якая ў маладым узросце была прынятая ў жаночы дамініканскі манастыр і займалася дабрачыннасцю. Ва ўзросце 31 году (у 1617 г.) Бог паведаміў ёй, што яе жыццё хутка скончыцца, і праз некалькі пакутлівых тыдняў яна памерла, а ў 1671 годзе была далучаная да святых Рымска-Каталіцкай царквы.

спявала гімны так, што да яе спаўзаліся ўсе жучкі, павукі, слімакі і паўзуны, каб паслухаць яе спевы, як яна заручылася з Фердынандам дэ Флорасам і ранкам перад вяселлем надушылася, нафарбавала вусны, апранула вясельную сукенку, упрыгожыла валасы ружамі і паднялася на невысокі ўзгорак непадалёк ад муроў Лімы, як там яна ўкленчыла і пяшчотна паклікала Маці Божую і як Найсвяцейшая Марыя сышла з нябёсаў, пацалавала Розу ў лоб і неадкладна забрала яе з сабой у рай.

Ён думаў пра цудоўны ўступ да “Брытаніка” Расіна⁵¹. Пра дзіўны памфлет пад назвай “Слова ў абарону прыручэння адзінарогаў”, знойдзены ім у бібліятэцы Венеры.

Пра “Вакханаліі Спарыёна”.

Пра каханне і сотні іншых рэчаў.

Праз тонкі прасвет паміж стракатымі гардзінамі ён бачыў залітыя сонцам лугавіны, срэбныя фантаны, яркія кветкі, садоўнікаў за працай, а пад цяністымі дрэвамі – тых, хто ўжо прачнуўся і выйшаў паснедаць, апрануўшыся для палявання ў далёкіх лясістых далінах.

– Як усё гэта міла, – усклікнуў кавалер, з задавальненнем пазяхаючы, – якія чароўныя пейзажы, – дадаў ён, вандруючы вачыма па гравюрах, што віселі на сценах у ружовую палоску. У вытанчаных выгнутых рамах жылі распусныя і абаяльныя стварэнні Дара і яго школы: зграбныя дзеці са страшнымі ўсмешкамі ў масках і даміно, грацыёзныя распуснікі, што, нічога асаблівага не робячы, схіліліся да мілых, падобных да лялек дзяўчынак, жахлівыя маленькія П’еро, што выдаюць з сябе *мулерастаў*⁵² альбо паказваюць пальцам на нешта за межамі карціны, неверагодныя франты і вялізныя, падобныя да птушак жанчыны, што сядзяць у пакоі ў стылі ракако, таямніча асветленым сполахамі амаль згаслага полымя, якое кідае змрочныя цені на сцены і столь. Адзін з прынцаў, паказваючы, як стары маркіз практыкуецца ў справе пяці пальцаў, тым часам як яго каханка насупраць прапануе свае цёплыя *fesses*⁵³ пажу, які цяжка дыхае, нават прымусіў кавалера крыху палашчыць сябе, каб задаволіцца.

Тангёйзэр узяў з сабой у ложка некалькі кніг. Адна з іх – дасціпная і экстравагантная гісторыя “Аўторак і Жазэфіна”, другая – партытура *Rheingold*⁵⁴. Выкарыстаўшы для зручнасці калені, Тангёйзэр паклаў перад сабой оперу і пачаў любоўна гартаць старонкі, бо няма зранку занятку больш

⁵¹ Жан Расін (1639–1699) – французскі драматург. У п’есе “Брытанік” (1669) Расін звяртаецца да рымскай гісторыі; адзін з герояў п’есы – імператар Нерон.

⁵² *Мулераст* – гэтым словам, ужываным ў коле Оскара Ёйльда і, верагодна, прыдуманым Робертам Росам, называлі мужчыну-гетэрасэксуала. Магчыма, слова ўтворанае ад лацінскага *mulierarius* – “аматар жанчын”.

⁵³ Клубы (фр.)

⁵⁴ *Rheingold* – “Золата Рэйна” (ням.), опера Рыхарда Вагнэра, пралог цыклу “Пярсцёнак Нібелунгаў”, упершыню пастаўленая ў Мюнхене 22 верасня 1869 году. Дзеянне трэцяй сцэны оперы, згаданай Бёрдслі, адбываецца ў падземнай кузні, дзе працуюць нібелунгі, скароныя Альберыхам. Богі Вотан і Логе дазваляюць пра чароўны шалом Альберыха і з дапамогай хітрасці адбіраюць яго, а самога Альберыха бяруць у палон.

прыемнага, чым на свежую галаву паглыбіцца ў бліскучую оперу Вагнэра [III].

Яшчэ раз ён з захапленнем пераглядаў чароўную і дасціпную ўступную сцэну: здавалася, загадкавая уверцюра падымалася з самага дна Рэйна, гэтая старажытная, жажлівая сваім першабытным буяннем музыка, у якую ўпляталіся галасы і рухі рэйнскіх русалак, чорныя, агідныя гукі жарснага каханьня Альберыха і пяшчотныя мелодыі ракі-легенды.

Аднак больш за ўсё гэтым ранкам яму спадабалася трэцяя сцэна, дзе Логе, нібы нейкі палымяны дзікун-Скапэн, выпрабоўвае свой спрыт на Альберыху. Навязлівы ліхаманкавы звон молатаў у кузні, сухое стаката хвалявання Мімэ, неперапыўныя перамяшчэнні натоўпаў нібелунгаў, што бегаюць туды-сюды, нібы чароды ахопленых пякельным жахам авечак, грубая сіла Альберыха і яго ператварэнні, хуткія і гарачыя, як язычкі полымя, рухі Логе – усё гэта робіць карціну самай неспакойнай і складанай ва ўсёй оперы. Якое задавальненне прынесла кавалеру гэтая экстравагантная пачварная паэзія, гэтая жарсная меладрама, гэтае велічнае ўзрушэнне!

Аб адзінаццатай Тангэйзэр падняўся, скінуў тонкую начную кашулю і пачаў зграбна круціцца перад люстэркам, любуючыся адлюстраваннем. Ён то схіляўся наперад, клаўся на падлогу і зноў падымаўся, то застываў на адной назе, пакідаючы другую свабодна вісець, і думаў: а ці не намалюваў хто са старых італьянскіх майстроў каго-небудзь падобнага да яго? Пасля ён зноў клаўся на падлогу спінаю да люстэра і любоўна пазіраў на сябе праз плячо. Затым сотнямі чароўных спосабаў ён закручваўся ў белую ядвабную накідку. І так ён быў захоплены сваім люстраным двайніком, што не заўважыў нават, як у пакой увайшлі некалькі прыслужнікаў і з захапленнем і павагай сталі наводдаль, гатовыя выконваць яго загады. Убачыўшы іх, кавалер прызна ўсміхнуўся і папрасіў падрыхтаваць яму ванну.

Ванны пакой быў самым вялікім і, мабыць, самым прыгожым з усіх адведзеных яму цудоўных пакояў. Знакамітая гравюра Ларэта, якая складае франтыспіс да *Architecture du XVIIIme Siècle*⁵⁵ Мільвуае, лепей, чым любыя мае словы, раскажа пра ўладкаванне і ўпрыгожанне гэтага пакоя. Толькі на гравюры Ларэта ванна ў цэнтры пакоя, умураваная ў падлогу, крыху замалая.

Тангэзэр пастаяў хвілінку, пазіраючы, нібы Нарцыс, на сваё адлюстраванне ў спакойнай пахай вадзе, пасля крыху патрывожыў роўную паверхню нагой, зграбна ступіў у прахалодны басейн і двойчы грацыёзна пераплыў яго па коле.

– Мо далучыцеся да мяне? – спытаў ён, звяртаючыся да прыўкрасных хлопчыкаў, што стаялі напачатку з цёплымі ручнікамі і парфумай. І праз імгненне яны ўжо вызваліліся ад сваіх лёгкіх ранішніх убранняў, скокнулі ў ваду, узяліся за рукі і вясёлым ланцужком атачылі кавалера.

– Папырскаяце на мяне, – ускрыкнуў ён, і хлопчыкі пачалі гарэзліва плёскаць вадой, што вельмі ўзбудзіла Тангэйзэра. Ён схопіў самага

⁵⁵ “Архітэктур XVIII стагоддзя” (фр.)

прывабнага хлопчыка, укусіў яго за *fesses* і цалаваў яго пахвіну, пакуль гэтае мілае стварэнне не пачало звіацца, як кармеліт, а яго маленькі безвалосы вузельчык не зрабіўся пад вадой падобным да вялікай ружовай пярліны. Хлопчыку вельмі захацелася актыўна паўдзельнічаць у забаве, і Тангёйзэр ласкава згадзіўся заняць адпаведную пазіцыю. Такая высакароднасць заваявала яму абсалютную любоў сярод яго *valets de bain*⁵⁶, альбо мілых рыбак – так ён назваў хлопчыкаў, бо ім падабалася праплаваць паміж яго ног.

Аднак нават не ванна, а захапляльны працэс выцірання і высушвання дорыць аматарам купання найвялікшую асалоду. Венера загадала найлепшым сваім служкам дапамагчы Тангёйзэру, і ён быў больш чым задаволены тымі здольнасцямі, якія яны прадэманстравалі падчас выканання свайго амаль любоўнага задання. Пяшчотная ўвага, якую яны выказалі да інтымных частак яго цела, выклікала ў кавалера пачуццё, блізкае да ўдзячнасці, і калі ўсе рытуалы скончыліся, нават самы лёгкі цень суму па радзіме знік даастанку.

Крыху адпачыўшы, Тангёйзэр маленькімі глыткамі выпіў свой шакалад і скіраваўся ў гардэробны пакой. Дакур, яго *valet de chambre*⁵⁷, Вусэнье, *perruquier*⁵⁸ і галяр, і дзве маладыя абаяльныя касцюмеркі ўжо чакалі яго, падрыхтаваўшы ўбранні на раніцу. Калі кавалера пагалілі, Дакур загадаў сваім памагатым прынесці некалькі ўзораў убораў і прапанаваў Тангёйзэру выбраць той, які яму найбольш спадабаўся. Канчатковы выбар апынуўся вельмі ўдалым – чароўны сурдуцік з галубіна-ружовага ядвабу, які свабодна вісеў уздоўж яго сцёгнаў, аднак не хаваў дасканалую рэльефнасці спераду, нагавіцы з чорнымі карункавымі брыжамі, што былі амаль як ніжняя спаднічка і спадалі да каленяў, і танюткая кашуля з белага гафраванага мусліну, упрыгожаная залатымі блішчынкамі.

Дзве касцюмеркі пад кіраўніцтвам Дакура выконвалі сваю працу надзвычай спрытна, зграбна і павольна, з выключнай увагай да аголенасці, і аддалі належнае неверагодна прыгожаму целу кавалера.

Частка 8

Пра экстаз Адольфа і яго дзівосныя праявы

Задаволены сваім абліччам, як лорд Фопінгтан⁵⁹, кавалер пабег прывітаць Венеру. Ён знайшоў яе на лузе ў чароўнай муслінавай сукенцы:

⁵⁶ Хлопчыкі для купання (фр.)

⁵⁷ Камердынер (фр.)

⁵⁸ Цырульнік (фр.)

⁵⁹ *Фопінгтан* – багаты фат, перасанаж некалькіх камедыяў: камедыі “Невыпраўляльны” Джона Ванбру (1664–1726), брытанскага драматурга і архітэктара фламандскага паходжання, самага буйнога прадстаўніка ангельскага барока; камедыі “Бесклапотны муж” Колі Сібера (1671–1757); камедыі “Паездкі ў Скарбара” Рычарда Брынслі Шэрыдана (1751–1816).

багіня збірала кветкі, каб упрыгожыць сціплы сняданак. Ён пяшчотна пацалаваў яе ў шыю.

– Пайду зараз карміць Адольфа, – сказала Венера, паказваючы на маленькі кошык з булачкамі, якія вісеў на яе руцэ. Адольф быў яе хатнім адзінарогам. – Ён такі мілы, – працягвала яна, – увесь малочна-белы, толькі вочкі чорныя, роцік і храпкі ружовыя, а маленькі сябручок – пунсовы. Нам сюды.

У адзінарога быў уласны вельмі прыгожы палац з зялёнага лісця і залатых кратаў – найлепшае жылло для такога пяшчотнага і зграбнага стварэння. Ах, як прыемна было глядзець на гэтую белую істоту, гордую і прыгожую, што блукала па сваёй адмысловай клетцы, не ведаючы іншых сяброў і не прызнаючы нікога, апроч самой каралевы.

Калі Венера з Тангэйзэрам падышлі да брамкі, Адольф пачаў уставаць на дыбы і рабіць курбеты, узбіваючы мяккі дзёран капытамі колеру слановае косці і махаючы хвостом, нібы сцягам. Венера падняла засаўку і ўвайшла.

– Не трэба ісці за мной, Адольф такі раўнівы, – сказала яна, павярнуўшыся да кавалера, які толькі скіраваўся за ёй. – Але вы можаце назіраць звонку. Адольф любіць, калі на яго глядзяць.

Сваімі тонкімі пальцамі яна пакрышыла булачкі са спецыямі і пяшчотна пакарміла свайго гарачага ўлюбёнца. Паабтрэсваўшы апошнія крышачкі, Венера выцерла рукі і зрабіла выгляд, што збіраецца выйсці з клеткі, не звяртаючы больш увагі на Адольфа. Кожнае раніцы яна гуляла ў гэтую гульню, і кожнае раніцы закаханы адзінарог удаваў страшэнныя пакуты, каб не пазбавіцца сведчанняў самай шчырай любові Венеры на цэлы дзень. Аднак яна ненадоўга пакідала яго ў такім вартым жалю стане – ужо праз імгенне яна палка бегла назад да яго, прымушаючы такім чынам забыцца на яе нядаўнюю жорсткасць.

Бедны Адольф! Які шчаслівы быў ён, кранаючы грудзі каралевы сваім хуткім язычком. Я не сумняюся, што для жывёлаў з іх выключна тонкім нюхам жанчыны значна больш прывабныя, чым мужчыны; незвычайны водар, які амаль не адчуваюць нашыя ноздры, адкрываецца дзікім стварэнням ва ўсёй свай боскай паўнаце. У любым выпадку, Адольф прынюхваўся да спадніцаў Венеры так, як не прынюхваўся ніводны мужчына. Пасля першага абмену жарснымі знакамі ўвагі адзінарог прылёт ля сцяны і, прымружыўшы вочы, пачаў шалёна біць мужчынскім органам па жываце.

Венера схапіла рукой гэты неверагодны чэлес і правяла ім па шчацэ – для таго, каб давесці жывёлу да самага піку асалоды, не спатрэбілася шмат высілкаў. Каралева агаліла левую руку да локця і яе далікатным ніжнім бокам пачала рабіць чароўныя гарызантальныя рухі ўздоўж напружанага інструменту. Калі ён загучаў, адзінарог пачаў выдаваць незвычайныя гукі ў такт голасу цела. Тангэйзэра вельмі павесяліў такі венусбергскі звычай, паводле якога ўсе вымушаныя чакаць гэтых жарсных гукаў перад тым, як пачаць сняданак.

Гэтай раніцай вывяржэнні Адольфа былі вельмі шчодрыя. Венера нахілілася і прагна выпіла свой аперытыў.

Частка 9

Пра тое, як Венера і Тангёйзэр снедалі і пасля каталіся па палацавым парку

Тут і там у парку снедалі невялікія кампаніі і парачкі *têtes-à-tête*. Венера і Тангёйзэр сядзелі разам на газоне перад казіно і спусташалі кошкі з найсмачнейшай ежай. Кавалер пачуваўся вельмі шчаслівым. Усё навокал здавалася яму такім чыстым, светлым і ранішнім: лёгкія сукенкі дамаў, амаль аголеныя хлопчыкі і сатыры, што зграбна снавалі туды-сюды з ежай, віном і пладамі, адамашкавыя абрусы, смех і ўзвышаныя размовы, што чуліся паўсюль, колеры і пахі кветак, цяністыя дрэвы, ледзь чутны шэпт ветру і над усім гэтым – неба, свежае і пастаральнае, як дасканалая сэкста. Венера выглядала надзвычай прыгожаю; яна была зусім не падобная да сваёй выявы ў слоўніку Лампрыера⁶⁰.

– Вы такая мілая! – шаптаў Тангёйзэр, узяўшы яе за руку.

Наводдаль самотна снедаў малады мужчына, нападсхаваны кустом ружаў. Час ад часу ён пачынаў нервова круціць у руках плады, аднак у асноўным ён проста сядзеў на сваім крэсле, адкінуўшыся назад, і дурнавата пазіраў на Венеру.

– Гэта Фелікс, – адказала багіня на пытанне Тангёйзэра і патлумачыла яго паводзіны. Фелікс заўсёды дапамагаў ёй у прыбіральні, падтрымліваў яе і прыслужваў ёй, робячы ўсё, што яна толькі жадае. Расшпільваць яе адзенне, падымаць яе спадніцы, чакаць і назіраць увесь працэс, кранаць вуснамі ці пальцам боскі прадукт, асцярожна абмазвацца ім, ляжаць пад ёй, выносіць змятую выкарыстаную паперу – усё гэта было найвялікшай асалодай яго маладога жыцця.

Шчыра кажучы, не было яшчэ такой каралевы, якую падданыя любілі б так, як Венеру. Кожны прадмет яе адзення мае сваіх аматараў. О Божа! колькі ў яе сцягнулі насовачак, колькі скралі панчохаў! Колькі штодзённых інтрыгаў і бясконцых хітрыкаў – і ўсё дзеля таго, каб завалодаць хоць якой драбніцай яе адзення! Кожную частку яе цела і яго выдзяленні багомяць. Праз Саварала ў яе вушах ніколі не магло сабрацца дастаткова серы. Праз Прадона яна ніколі не магла нармальна сплюнуць. А Сафіюс быў здольны ўвесь час знаходзіць тое, што бывае раз на месяц.

⁶⁰ Джон Лампрыер (1765–1824) – ангельскі філолаг-класік, лексікограф і тэолаг, вядомы перадусім дзякуючы свайму слоўніку “*Bibliotheca Classica, or Classical Dictionary containing a full Account of all the Proper Names mentioned in Ancient Authors*”.

Як толькі сняданак быў скончаны, а страхі Фелікса, што Тангёйзэр пазбавіць яго права на цудоўную прыхамаць, былі развееныя, Венера запрасіла кавалера больш дэталёва аглядзець яе сады, паркі, альтанкі і дэкарватыўныя ставы. Падалі экіпаж, па-майстэрску зроблены ў форме ракавіны, з узбітымі падушкамі і празрыстым балдахінам. Цягнулі яго дзесяць сатыраў, апранутых не горш за фурманаў імператрыцы Паўліны Першай.

Паездка была цікавай і пазнавальнай, і Тангёйзэр быў у захапленні ад усяго, што бачыў.

Дый хто не будзе ў захапленні, калі на багатых газонах па абодва бакі ад яго тут і там мільгаюць чароўныя сукенкі і белыя ножкі; калі на клумбах сядзяць найпрывабнейшыя жанчыны ў раскошнай бялізне; калі ў глыбокіх прахалодных ценях лесу можна заўважыць гарачыя пераплеценныя целы хлопчыкаў, і ля самых каранёў, і нават на галінах, – калі Каханне трымае ўвесь свой двор на хвалях фантану, а настойлівая вадкасць імкнецца ў кожную складку і кожную шчылінку?

Прыемна было паглядзець і на маленькую Разалі, што, нібы фарэйтэр, уселася на пафарбаваны фалас бога ўсіх садоў. Калі экіпаж праязджаў міма яе, вочы яе былі прымружаныя, а на вуснах блукала ўсмешка. Вакол яе шы і тонкіх дзявочых плячэй воблакам забыталася адзенне, на якое падалі ільняныя пасмы, падобныя да парыка. Ногі яе былі аголеныя, а пальцы спляталіся ў пале каханья. Яе абутак, панчохі і яшчэ нейкае адзенне ляжала ля статуі.

Відовішча гэтае дзіўным чынам усхвалявала Тангёйзэра, і ўсё ў яго паўстала звыш усякай меры. Сяброўская рука Венеры праслізнула пад карункавыя брыжы яго нагавіцаў, і багіня, неперачыўна пытаючы: “Гэта ўсё маё? Гэта ўсё маё?”, рабіла проста фантастычныя рэчы. Урэшце экіпаж амаль не перавярнуўся – яго ўратавала толькі ўмяшанне Прыяпеі, якая з’явілася невядома адкуль і своечасова дапамагла ўтрымаць раўнавагу.

Як жа бліснулі вочы старой, калі Тангёйзэр даставаў свой трапяткі клінок! У шчырым захапленні гэтай цудоўнай рэччу яна цалкам забыла і даравала тое ўзрушэнне, якое яна перажыла, ратуючы вясёлы экіпаж. Венера і Тангёйзэр прасілі прабачэння і дзякавалі ёй, і хутка вакол іх сабраўся вялікі натоўп верных прыдворных, што адначасова і віншавалі іх, і суцяшалі.

Кавалер пакляўся, што больш ніколі не сядзе ў экіпаж, – здарэнне насамрэч яго вельмі расстроіла. Аднак прыйшоўшы ў сябе з дапамогай нюхальнай солі, ён адчуў сябе лепей і пагадзіўся працягнуць паездку.

Ландшафт рабіўся ўсё больш таямнічым. Парк, які больш не хвалявала і не ўпрыгожвала чужая прысутнасць, напоўніўся змрочным рэхам і таямнічымі гукамі – жалобна шапацела лісце, а грот непадалёк шаптаў так, як шапоча навязлівая цішыня закінутага аракула. Тангёйзэр зрабіўся крыху *triste*⁶¹. Удалечыні праз дрэвы блішчэла ціхае серабрыстае возера, у

⁶¹ Сумны (фр.)

маўклівых рамантычных водах якога павінныя весціся найдзівоснейшыя рыбы ў свеце. Вакол яго неабудным сном спалі дрэвы і касачы.

Калі кавалер зірнуў на возера, яго ахапіў дзіўны настрой. Яму здавалася, што яно пачне гаварыць, выдасць якую-небудзь незвычайную таямніцу, скажа чароўнае слова, калі толькі ён насмеліцца патрывожыць яго бледны твар каменьчыкам.

– Аднак страшна рабіць такое, – сказаў ён сам сабе. Пасля ён пачаў думаць пра тое, што можа знаходзіцца на другім беразе, – іншыя сады, іншыя багі? У галаве мільганулі тысячы млявых фантазіяў. Часам возера набывала незвычайную форму, альбо павялічвалася ў дваццаць разоў, альбо ператваралася ва ўласную мініяцюру, не губляючы пры гэтым свайго непарушнага спакою, сваёй вусцішнай таямніцы. Калі вада падымалася, кавалер вельмі палохаўся, бо ўяўляў, да якіх памераў павінныя былі вырасці жабы. Ён уяўляў сабе іх вялізныя вочы і пачварныя мокрыя лапы, аднак калі ўзровень вады падаў, ён ціха смяўся, думаючы пра тое, што маленькія лапкі жабак зрабіліся цяпер танчэйшымі за павучыныя і што іх пісклівае кумканне ўжо ніхто не зможа пачуць. Урэшце, возера магло быць проста намаляваным. Нешта падобнае ён бачыў калісьці ў тэатры. У любым выпадку, гэта цудоўнае і вельмі прыгожае возера, і яму вельмі хацелася ў ім выкупацца, аднак ён быў упэўнены, што абавязкова ўтопіцца.

Частка 10

Пра *Stabat Mater*⁶², Спірыдона і дэ Ляхера

Прачнуўшыся пасля дзённага сну, ён заўважыў, што экіпаж вяртаецца ў палац. Спачатку яны спыніліся ля казіно і выйшлі з экіпажу, каб далучыцца да гульцоў у *petits chevaux*⁶³. Тангёйзэру больш падабалася назіраць за гульні, чым гуляць самому, і ён стаў за спінаю Венеры, якая апусцілася на вольнае крэсла і кідала залатыя манеты на шчаслівыя нумары. Першае, што заўважыў Тангёйзэр, была вытанчанасць і абаяльнасць, весялосць і прыгажосць круп’е. Яны былі прывабныя нават тады, калі заграбалі шуфлікамі чужыя пройгрышы. Апанутыя ў чорны ядwab, у белых лайкавых пальчатках, пышных жоўтых парыках і токах з пер’ем, з авальнымі маладымі тварамі, гнуткімі рухавымі целамаі, срэбнымі пяшчотнымі галасамі, яны кампенсавалі ўсю агідную пыху, паскудную самаўпэўненасць і бессаромную брыдкасць сваіх калегаў.

⁶² *Stabat Mater* – “Стаяла маці...” (лац.), рымскі каталіцкі гімн, аўтарам якога лічыцца італьянскі паэт XIII ст. Якапонэ да Тоды. Сваю назву атрымаў па першых радках *Stabat Mater dolorosa* – “Стаяла маці скрушная”. Першая частка гімну апавядае пра пакуты Божай маці падчас распяцця Хрыста, другая ўяўляе сабой малітву грэшніка пра дараванне яму раю пасля смерці.

⁶³ Конікі (азартная гульня – фр.)

Прывабны юнак, які абвяшчаў пераможцу, быў незвычайна мілы. Яго цікавасць да фігурак коняў не была пазбаўленая жарсці – ён злізаў усю фарбу з іх *petits couillons*⁶⁴! Безумоўна, вы спытаеце: “І гэта ўсё, што ён рабіў?”, – на што я адкажу: “Не зусім”, – і вы зразумеете, што я маю на ўвазе, зірнуўшы на іх *jolis derrières*⁶⁵.

У паслябедзенным святле, якое трапляла ў пакой казіно праз вялікія, завешаныя шэрым ядвабам вокны, усе пазалочаныя ўпрыгожанні, усе кандэлябры, люстэркі, паліраваная падлога, пафарбаваная столь, конікі, што скачуць галопам па сваіх зялёных лугавінках, высокія стосікі золата і срэбра, шуфлікі круп’е са слановае косці, дзіўна апрануты натоўп дэндзі-гульцоў з веерамі выглядалі надзвычай багата і ўтульна. Прынеслі гарбату. Было вельмі прыемна глядзець, як якая-небудзь нервовая спадарыня маленькімі глыткамі піла гарбату і пільна сачыла над краем кубачка за тым, як конікі паступова запавольвалі рух.

Больш абыякавыя гульцы пакідалі свае столікі і групамі пілі гарбату тут і там.

Тангёйзэра казіно вельмі забавіла. Дырэктарам быў Паншон, асоба надзвычай вынаходлівая. Не праходзіла дня, каб у яго не было падрыхтавана новага спектакля, новай прынады. Перагледзьце старыя праграмы казіно, і вы цудоўна ўявіце сабе яго талент. Колькі розных балетаў, камедый, камічных балетаў, канцэртаў, маскарадаў, гульняў у шарады і прыказкі, пантамімаў, *tableaux magiques*⁶⁶ і *excentriques*⁶⁷ з кінетаскопам, якія трупы марыянетак, якія фарсы!

Паншон меў надзвычайны нюх на новыя таленты, і многія знакамітыя камедыянты і спевакі Тэатра Каралевы і оперы пачыналі сваю кар’еру ў казіно.

*Pièce de résistance*⁶⁸ гэтага вечара была пастаноўка чароўнага шэдэўра – *Stabat Mater* Расіні. Яна адбывалася ў шыкоўнай *Salle des Printemps Parfumés*⁶⁹. Ах, што гэта было за незвычайнае выкананне захапляльнай *démodée pièce de decadence*⁷⁰! Нешта няўлоўнае адчувалася ў гэтай музыцы, нешта падобнае да васковага налёту хваробы на пладах – і аркестр, і спявак здолелі перадаць гэта дасканалы і тонка.

Панну спяваў Спірыдыён, гэты мяккі непаўторны альт. Чароўная панна атрымалася ў яго проста выдатна. Для пачатку скажу, што адзенне яго цалкам адпавядала ролі. Яго поўныя ногі з амаль жаночымі клубамі былі абцягнутыя асляпляльна белымі панчохамі са стрэлкамі ў выглядзе гваздзікоў. Ён надзеў карычневыя лайкавыя чаравікі, зашпіленыя да

⁶⁴ Маленькія яечкі (фр.)

⁶⁵ Міленькія азадкі (фр.)

⁶⁶ Магічныя жывыя карціны (фр.)

⁶⁷ Эксцэнтрычнасці, выбрыкі (фр.)

⁶⁸ Галоўная страва (фр.)

⁶⁹ Зала пахкіх вёснаў (фр.)

⁷⁰ Састарэлая ўпадніцкая п’еса (фр.)

сярэдзіны лытак, а яго распусныя сцёгны абвіналі пунсовыя падвязкі. Кашуля была пашытая як жакейская, толькі рукавы заканчваліся багатымі брыжамі, а вакол шыі і на плячах ляжала чорная накідка. Яго валасы, пафарбаваныя ў зялёны колер, былі завітыя ў колцы, акурат такія, якія робяць прывабнымі мірныя твары мадоннаў Маралеса⁷¹, і падалі на яго высокі, яйкападобны, малочна-белы лоб, на вушы, шчокі і спіну.

Твар альта быў страшным і прыўкрасным – твар відзежы. Яго вочы былі агромністыя і чорныя, з цяжкімі блакітнаватымі мяшкамі пад імі, напудраныя паўнаватыя шчокі былі з ямінкамі, рот быў пурпуровы і пакутліва скрыўлены, падбароддзе было зусім маленькае, але дасканалай формы, выраз твару – жорсткі і жаноцкі. Божа, як чароўна ён выглядаў і спяваў!

Тонкае фразаванне суправаджалася мудрагелістымі рухамі рукі, непаўторымі вібраваннямі жывата, нервовымі пахістаннямі сцёгнаў і шыкоўнымі ўздамамі грудзей.

Выступ выклікаў захапленне гледачоў і бурныя апладысменты. Клод і Клэр закідалі Спірыдыёна ружамі і ўрачыста панеслі яго да сталоў. Усім шалёна спадабаўся яго касцюм. Мужчыны амаль разарвалі яго на кавалкі і прыціскаліся да яго вялікага трымтлівага заду! На некаторы час конікі былі цалкам забытыя.

Ядвабнае трыко Спірыдыёна не вытрымала такога энтузіязму і парвалася, даючы прыхільнікам мажлівасць дабрацца і да жазла; а тым часам Пудэкс, Сірыл, Анкетэн і хтосьці яшчэ лашчылі ногі альта. Баліс, Крумкачча, Квадра, Стар’е, Мельфон, Тэадор, Ля Кнот і Джоккера, усе адэпты культуры сябелюбства, стаялі вакол, схіліўшыся і ўвільгатняючы аматараў Спірыдыёна цёплай вадкасцю.

Крыху пазней, увечары, Венера і Тангёйзэр наведалі майстэрню дэ Ляхера – кавалер вельмі хацеў, каб той намаляваў яго партрэт. Слава дэ Ляхера як мастака значна павялічвалася дзякуючы яго рэпутацыі *fouteur*⁷², бо многія спадарыні, што захоўвалі прыемныя пра яго ўспаміны, глядзелі на яго *fêtes galantes merveilleuses*⁷³, партрэты і *folies bergères*⁷⁴ перадузятымі вачыма.

Насамрэч ён быў вельмі вульгарным стварэннем, а яго майстэрня нагадвала звычайны бардэль. Аднак яго вялікаму таленту не была патрэбная падтрымка рэпутацыі распусніка, і з пэндзлем ён спраўляўся не горш, чым са сваім інструментам.

⁷¹ Луіс дэ Маралес (1509–1586) – гішпанскі мастак, адзін з самых яркіх прадстаўнікоў гішпанскага маньерызму. Сярод яго самых знакамітых карцінаў шмат выяваў Мадонны: “Божая Маці з птушкай” (1546), “Божая Маці з немаўлём і Янам Хрысціцелем” (1564–1566), “Божая Маці з немаўлём” (1570) і інш.

⁷² Пералюбнік (фр.)

⁷³ Шыкоўныя святы каханья (фр.)

⁷⁴ Тут: пастаральныя свавольствы (фр.)

Калі Венера і кавалер увайшлі ў майстэрню, ён стаяў разам са сваімі сябрамі і знаўцамі, што любаваліся яго апошняй карцінай. Гэта было невялікае палатно, адзін з яго чароўных ранішніх эцюдаў. На італьянскім балконе стаяла дама ў белай сукенцы і чытала ліст. На ёй былі карычневыя панчохі, ніжняя спадніца саламянага колеру, белыя пантофлі і капялюш з італьянскай саломкі. У яе былі рудыя валасы з шыньёнам. Каля яе ног ляжаў маленькі японскі сабачка, змаляваны з Фані, улюбёнца каралевы, а на балюстрадае стаяла адчыненая пустая клетка. Фомам служыў гальскі пейзаж, купкі дрэваў на невысокіх узгорках, рака, палац і ранішняе неба.

Дэ Ляхер паспяшаўся ім насустрач, каб пацалаваць вільготную і надушаную руку Венеры. Тангэйзэр нізка пакланіўся і папрасіў паказаць яму якія-небудзь карціны, і гасцінны мастак павёў яго аглядаць майстэрню.

Быў тут і Касмэ – Дэ Ляхер акурат пісаў яго партрэт, які, дарэчы, абяцаў зрабіцца сапраўдным шэдэўрам. Усе любілі і захапляліся Касмэ. Варта пачаць з таго, што ён быў непераўзыходным майстрам свае справы – цудоўнай, надзвычай важнай справы прычосак. Апроч гэтага, ён быў вельмі сціплым і паслужлівым – бачна і чутна яго было толькі тады, калі ён быў патрэбны. Ён быў карысны; ён быў вельмі дэкаратыўны ў сваім фартуху, чорнай масцы і срэбным касцюме; да таго ж, ён быў стрыманы.

Мастак запрасіў Венеру і Тангэйзэра на вячэру і настойваў, каб Касмэ да іх далучыўся. Цырульнік кляўся, што ён будзе *de trop*⁷⁵, і яго давялося доўга ўгаворваць прыняць запрашэнне. Голас Венеры адыграў тут галоўную ролю.

Ах, якім цудоўным атрымалася *partie carrée*⁷⁶! Мастак быў у пурпуровым парадным касцюме з кутасікамі і вялікімі складкамі. Валасы яго былі шыкоўна завітыя, цяжкія павекі падмаляваныя, а шырокія рухі сведчылі пра рамантычнасць натуры. Ён нагадваў Марэля, што грае Вольфрама ў другім акце оперы Вагнэра⁷⁷.

Венера была ў непаўторных строях працы Каміля і нагадвала К***. Тангэйзэр апрануўся як жанчына і нагадваў багіню. Касмэ блішчэў залатымі іскрамі, шчэрыўся брыжамі, ззяў яркімі гузікамі і шыкоўным парыком, быў нафарбаваны і напудраны і нагадваў маркіза з камічнай оперы.

*Salle à manger*⁷⁸ дэ Ляхера была адной з самых прыгожых у свеце...

(На гэтым рукапіс абрываецца)

⁷⁵ Лішні (фр.).

⁷⁶ Каханне ўчацвярых (фр.).

⁷⁷ Маецца на ўвазе опера Вагнэра “Тангэйзэр” (гл. каментар 1) і яе герой, пэтамінезінгер Вольфрам фон Эшэнбах. *Віктор Марэль* (1848–1923) – французскі оперны спявак-барытон, выступаў у Ковент Гардэн у 1873–1879, 1891–1895 і 1904 гг., быў першым выканаўцам ролі Вольфрама фон Эшэнбаха на лонданскай сцэне.

⁷⁸ Бяседная зала (фр.).

Заўвагі Обры Бёрдслі:

I. Мне здаецца, гэта *шэдэўр* выключнага і дасканалага майстра, які больш чым любы іншы пейзажыст прышчапляе нам агіду да гарадоў і прымушае забыць, што вёска можа быць сумнай, надакучлівай і непрыгожай. Здаецца зусім неверагодным, што гэтага Віртца⁷⁹ пейзажу маглі параўноўваць з Тэрнерам⁸⁰, ды яшчэ і на карысць апошняга. Адзіны варты супернік Каро⁸¹ – Клод, аднак ён не можа прыцьміць альбо заняць месца свайго папярэдніка. Карціна Каро падобная да вытанчанай лірычнай паэмы, поўнай праўды і каханья, тым часам як карціна Клода нагадвае высакародную эклогу, што зьяе глыбокай мудрасцю.

II. “Ва ўзросце, – піша Дзюбанэ, – калі дзяўчаты збольшага засвоілі ўсе шкодныя прыёмы какецтва і хутчэй з задавальненнем, чым з агідай, прадчуваюць жахлівыя жаданні і паскудныя забавы мужчын”.

Усе, хто жадае падыхаць салодкай беззаганнасцю св. Розы і атрымаць асалоду ад чытання гісторыі чароўнай блізкасці паміж ёй і Найсвяцейшай Паннай, могуць звярнуцца да кнігі маці Урсулы “Невымоўнае і дзівоснае жыццё Кветкі Лімы”, якая выйшла амаль адразу па кананізацыі Розы папам Кліментам X у 1671 г.

“Сапраўды, – ускліквае знакамітая манашка, – апісаць дзявоцтва гэтай святой панны – задача не менш далікатная, чым акрэсліць форму тонкай адчувальнай расліны, чыя лёгкасць, свежасць і прастата супраціўляецца нават самаму ўмеламу пярэ”. Маці Урсула з надзвычайным майстэрствам і далікатнасцю справілася з гэтай задачай. Танны перадрук біяграфіі выдадзены нядаўна фірмай “Шаё і сын”.

III. Вельмі шкада, што канцэрты звычайна даюцца альбо ўдзень, калі хочацца адпачыць, альбо ўвечары, калі ты ўжо досыць знерваваны. Я ўпэўнены, што слухаць музыку, як і імшу, трэба да абеду, калі галава і сэрца яшчэ не занятыя і не стомленыя нікчэмнымі паўсядзённымі справамі.

© Ганна Янкута, пераклад, каментар, 2010

⁷⁹ Антуан Віртц (1806–1865) – бельгійскі мастак эпохі рамантызму, захоплены тэмай жыцця і смерці, аўтар партрэтаў Квазімода і Эсмеральды да рамана Гюго “Сабор Парыжскай Божай Маці” і карціны “Заўчаснае пахаванне”, натхнёнай Эдгарам По. Шмат эксперыментаваў з жывапіснымі матэрыяламі, спрабуючы дасягнуць эфекту матавага шкла, а таму многія яго творы не захаваліся.

⁸⁰ Ўільям Тэрнер (1775–1851) – ангельскі мастак, майстар рамантычнага пейзажу.

⁸¹ Жан Батыст Каміль Каро (1796–1875) – французскі мастак-пейзажыст.